RODOLPHI GOCLENII SVMMI PHILOSOPHIÆ DOCTORIS, PROFESSORIS ACAdemici.

PRAXIS LOGICA

EX PRIVATIS EIVS LEctionibus, ante aliquot annos excerpta.

STVDIOSIS ARTIVM ET eloquentiæ mirum in modum profutura.

FRANCOFVRTI
Ex Officina Typographica M. Zachariæ Palthenij.

M. D. XCV.

ERVDITIONE, DOCTRINA ATQVE VIRTVTE PRÆSTANTI IVVENI D. M. RODOLPHO

Goclenio, Iuniori, Filio, commilitoni suo plurimum colendo, S. P.

LAVDATA vbiq; terrarum & honori nobilitas est, erudite iuuenis, vt pater tuus vir præclarus ex Aristotele nobis aliquando referebat. Ea duplex est, generis & virtutis: aut verius eadem. Nam ab hac, veluti a fonte, illa dimanauit. Virtus nõ vt scholę, sed aulæ fert consuetudo, vel armorum est vel literarũ. Et quanquam arma longe splendidiora videãtur, modestia liberalioris disciplinæ; nemo tamen M. Ciceroni negauerit, frustra esse arma foris, nisi sit consiliũ domi. Hoc Cæsar Pompeium superat, plane, vt antea exigua manu Alexander ingentes Darij copias, & Dema-

des mortuo Alexandro, Phalanges, quas victrices Orientis, Occidens pauebat, comparasse fertur Cyclopi occœcato. Comparationem licet odiosam ad magnã partem Europæ transtulit Philippus Melanchthon, postquam Carolus V. Imperator, imperio se abdicasset. Tanto pluris æstimatur consilium & valet, vt vsu compertum est, quam arma. Versatur autem consiliũ in præscientia, non electione tantum, vt quid opus sit facto, ne fallamur opinione, statuatur. Ad eam rem difficilem & laboriosam multum valet ingenij dexteritas & natiua iudicij acrimonia, qualem in Themistocle Thucydides, in Catone Maiore T. Liuius prædicat. Sed vt ager cultu, ita ingenium studio adiuuatur. Ac propterea hic prouectior ætate ad literarum studia animum applicuit: ille absq; scientia literarum nec dignitatẽ in patria, nec salutem potuit tueri extra patriam. Quorsum hæc tam alte de vera nobilitate, non præcipua tantum parte nobilitatis, repetita percurrit oratio? Cũ literarum, quibus pater tuus me imbuit,

buit, causa, tum tua, qui, dubito paternane sis an tua virtute nobilior. Genere nobilis es: qui eo patre natus es, quo literarum traditione nullus in Europa felicior est. Nobilis es virtute: qui patris vestigia sequeris, & tempore, si Deus volet, assequeris, anteuertes, diuinarem, si qui vincit omnes omni omnium literarum perceptione, superari posset. Non scribo encomiũ patris tui, nec possum in his occupationibus. Non te, quo sponte ruis, ad imitationẽ patris cohortor. Sed qui arguta patris tui dictata de ratione disserendi, id est, consultandi, nam ludus literarius, præludium est Reip. euulgaui; nunc corollarium publico, quod est de vsu, Praxim ille appellat, & in Analysin & Genesin erudite partitur, Dialecticæ. Patri quidem reddo, vt par est, sua, Filio paterna nuncupo: vt sub clarissimis nominibus adolescẽtia habeat verum disputandi modum, & sine quo hic mancus est, elaboratum diligensq; exercitiũ. Quod si animi mei candorem, qualis est, videri vtriq; vestrum cognouero, erit quod gaudeã.

Probis probari magnum probitatis argumentum est. Præstantissima Patris tui monuméta nec tibi nec Patri commendo, nec hercle studiosę iuuentuti. Satis mihi est ad distractionem exemplarium, satis emtori ad licitandum, quod sint Goclenij, hoc est, vt ego interpretor Aristotelis Christiani. Ea est viri methodus in tradendis disciplinis. Vnius etiam atq; etiam orabis Patrem tuum: vt libellum non modo suum agnoscat, verum etiam recognoscat, vt quem rudi ætate exceperim, atq; vtinam, vt ille dictabat, excepissem! Quia in votis res non consistit, beneuolentiam tuam capto, opem Patris imploro. Deus Opt. Max. Patrem tibi quam diutissime incolumem seruet. Tu supera eiusdem Dei auxilio spem paternam. Datæ Francofurti ad Mœnum 7. Cal. April. Anno 1595.

M. Zacharias Palthenius
Typographus Francofurtensis.

M. RO-

M. RODOLPHI GOCLENII PROFESSORIS Academici.

PRAXIS LOGICA.

PRÆFATIO DE CAUSA artium.

ORDO scholasticus, seu philosophicus è Magistris & Discentibus constat. Sapientes artifices ac Magistri artes partim inuenerũt, partim conformarunt.

Discipuli percipiunt & sibi comparant.

Antequam itaq; praxin Logicam aggrediamur, dicemus *primum* de Inuentione artium, *deinde* de Compositione earum: *tertio*, de Comparatione seu perceptione discentium.

In primo igitur membro, *de efficientibus*. In secundo *de materia, forma & effecto artium*. In tertio, *de instrumentis percipiendarum disciplinarum* monebimus.

Primum membrum.

Artium instrumenta, principia & tanquam matres, quæ omnes regulas & theoremata nobis pepererunt, sunt quatuor; αἴσθησις, id est, *Sensus*, ἱστορία, id est, *Obseruatio*, ἐμπειρία, id est, *Experientia*, ἐπαγωγὴ, id est, *Inductio*. Quomodo ergo beneficio horum quatuor, artes inuentæ?

1. Primum a sensibus præcepta orta sunt,

quod homines studiosi sensiliū & singularium exemplorum omnia præcepta per sensus inuenerint, *vt Dialectica ex Dialecticorum, id est, recte differentium singularibus exemplis, quæ sensus deprehenderunt, initium suum sumsit, sic a sensibus occasio aliqua illata est menti Physici, vnde sua præcepta generalia constituit.*

2. Deinde postquam singulares res seu indiuidua a sensibus sunt animaduersa, mens illa diligenter obseruat & componit. *Sic Dialectici, id est, primi illi artifices, qui de arte bene differendi scripserunt, exempla ex bene differentibus a sensibus ad mentem transmissa, obseruauerunt & animaduerterunt.*

3. Tertio postquam sensus perceperūt singularia, intellectus vero obseruauit, experientia & vsus veritatem rerum sensibus perceptarum & mente obseruatarum comprobat. Nullum itaq; in artibus tradendū, aut recipiendum est documentum, quod ab vsu & ἐμπειρία verorum exemplorum obseruatum & inductum non est.

4. Quarto his accedit inductio, id est, *singularium exemplorū collectio ad constituenda theoremata, id est, præcepta generalia.* Ea initium sumit a rebus singularibus: ab his proximum & specialissimum theorema primum inducitur: Hinc paulatim ascenditur per interiecta & subalterna genera, tantisper dum ad summum genus peruenitur.

Hac via omnes artes inductæ, collectæ & inuentæ sunt, *vt, cum primus Dialecticus obseruasset, in*

ſet, in aliquot iisq; ſufficientibus exemplis non rectè concludi ex duabus præmiſſis particularibus; conſtituit regulam: Ex puris particularibus nihil neceſſario ſequitur. Cum primus Phyſicus ſenſibus percepiſſet, obſeruaſſet & expertus eſſet, vim ferri attrahendi, in primo, ſecundo, tertio, quarto, & ſingulis deinceps magnetibus, per inductionem collectis, tandem ſtatuit generale ſeu vniuerſale theorema Phyſicum: Magnes trahit ferrum.

De materia artium.

Quod ad compoſitionem attinet primum, materia artium, ſenſu, experientia, obſeruatione & inductione inuenta conſideranda venit. Huius præparandæ, purgandæ, dolandæ, poliendæ, vt artificioſa inſtrumenta tanquam in ignem, ſecures, dolabras, limas, ſerras, reliquit nobis Ariſtoteles in poſt. Analyticis propoſitas, & a Ramo toties inculcatas. Leges ſcilicet tres κατὰ παντὸς, id eſt, de omni, καθ' αὑτὸ, id eſt, lex iuſtitiæ, καθ' ὅλου πρῶτον. Lex κατὰ παντὸς iubet *præcepta eſſe neceſſaria, omninoq; vera æterna ac immota ſiue enuntientur propoſitionibus generalibus ſiue particularibus.* Lex καθ' αὑτὸ iubet *omnia præcepta eſſe homogenea, id eſt, arti propria. Artium tanquam agrorum conſtitutos fines ſine piaculo neq; conuellendos neq; confundendos eſſe cenſet.* Tertia lex mandat, *vt generalia per generalia, & ſimul ſpecialia per ſpecies doceantur. Et quod conſequens eſt, præcepta ſint reciproca.* Verbi gratia, ſi aliquis dicat, *cauſam ingenerari ſuo effecto*, is non ſeruabit tertiam legem, quia *quod ſpeciei & cauſæ formali proprium eſt, tribuit generi, id eſt, ipſi cauſæ.*

Si dicas, *ex efficiente causa oritur scientia*, violas tertiam legem, quia *quod generis est, tantũ astringis ad speciem.* In Grammatica omni voci attribuitur species & figura. Hæ igitur affectiones cum generatim voci conueniant, si eas in singulis vocibus iteres, dicendo, *figuræ nominum quot sunt? figuræ verborum, aduerbiorum, coniunctionum, &c. quot sunt*, peccaueris iterum contra tertium canonem.

De forma artium.

Artis forma est artificiosa præceptorum dispositio. Lex hic vnica est diuinæ intelligentiæ, vt præcepta generaliora priori statuantur loco, specialiora posteriori, & hac quidem continua serie, donec tandem ad specialissima perueniatur: vt ita præceptũ posterius & inferius a præcepto superiore & priore illustretur, vt mundus inferior a sole illuminatur. Hæc methodus inuentionis ordini, vt ad finem primi prolegomeni monui, est contraria.

De fine.

Finis, cur efficiens in eiusmodi materiã hanc formam inducat, est instauratio, & quodammodo perfectio naturæ seu animi humani.

De effecto.

Effectum igitur harum causarum, (*præcipueque materiæ artificiose institutæ & formæ,*) ars est, iureque dicitur. Eam licet definias præceptorum legitimorum comprehensionem methodicam.

De instrumentis comparandarum artium.

Artes

Artes comparantur potissimum Institutione & Exercitatione.

Institutio est doctoris tum viui, *vt est magister profitens disciplinas publice vel priuatim*: tum muti, *quales sunt libri*. Illa facilior, hæc difficilior. Exercitatio est, qua præcepta, *hoc est, audita & lecta* in actum, & vsum & praxin deducimus, *id est, vel opus antefactum examinamus, & ita in exemplo proposito vim artis iam cognitæ deprehendimus*, vel ipsi aliquid noui conficimus, & imitando opus artis effigere, produciereq; studemus. Hæc ergo qualis sit & esse debeat, speciatim nunc potissimum in Dialectica arte ostendemus.

De ratione comparandi artem Dialecticam, ac potissimum de Praxi eius.

CAP. I.

Vt omnium artium, sic & disserendi facultas omnino integreq; comparatur Natura & Cura. E quibus posterior doctrinam seu artem & exercitationem complectitur,

Natura disserendi, principium instituit.

Institutum doctrina propriis & idoneis præceptis instruit ac amplificat. Instructum & amplificatum ab arte exercitatio tanquam quædam anima præceptorum perficit, & ad vsum transfert.

De natura. CAP. II.

Natura est naturale lumen seu vis humanæ mentis & rationis ad disserendum. Hoc lumen

in aliis eſt illuſtrius,in aliis obſcurius.Hic impetus in illis eſt ardentior & celerior. In illis eſt tardior & remiſſior. Sed vt Ideam naturalis ad diſſerendum propenſionis mente complectaris, ſelige aliquem virum, naturæ ſolertia eximium, qui artem aliquam ratiocinandi non ex auditione quidem, aut fama acceperit, eumq; ſententiam in deliberatione alicuius cauſæ dicere iube. Ibi ex ipſius ingenio velut imago quædam naturæ reſultabit. Nam primum ille apud ſe tacitus argumenta inueniet, *id eſt*, rationes aliquas excogitabit,ad propoſitam deliberationem vel ſuadendam vel diſſuadendam. Deinde cogitationes ſuas certa via diſpoſitas exprimet, rotunde ſingula concludet,genera a capite membratim diſtributa perſequetur, deniq; affectus, ad conciliandam ſibi fidem, excitabit.

De Præceptis. CAP. III.

Doctrina præceptorum,inuentionis & collocationis eſt legitima comprehenſio. Eſtq; naturæ æmula, & ipſius veſtigia,& ductum tanquam Dei ſequitur. Naturæ enim præceptiones atq; monitiones ars confirmat,& in ſimillimam eidem viam ac rationem concludit, deſcriptasq; diſſerentibus ad imitandum proponit,atq; ita ars,quæ diſcipula naturæ fuerat, eius magiſtra fit quodammodo. Nulla enim natura tam firma & conſtans eſt, quin cognitione ſui & virium ſuarum, deſcriptione firmior,ac conſtantior, nulla tam languida & abiecta,quin ar-

tis argumento, acrior, alacrior & exercitatior effici queat. Docet ergo & præſcribit ars certas leges & vias ratiocinandi naturæ maxime conſentaneas, quæ hallucinare neminem in diſſerendo patiuntur, ſiue in inueniendo argumenta & inuenta diſponendo, ſiue artium limites, ad doctrinarum certas metas monſtrando ac conſtituendo.

De Exercitatione. CAP. IIII.

Exercitatio eſt naturæ & artis in actum & vſum deductio, (de hac Anaxagoras, *manus eſt cauſa ſapientiæ.*) Et confirmat ſtudium & meditationem non ſolum in perſpiciendis, & interpretandis bonis auctoribus, ſed in omni genere ſcriptionis, dictionis, concertationis. Quare duæ ſunt ſpecies exercitationis, *Analyſis*, & *Geneſis*. Illa in explorandis exemplis, ad normam artis; Hæc in fingendis & componendis nouis verſatur.

Analyſis eſt compoſitorum diſſolutio: ſeu eſt exercitatio, qua omnes omnium generum diſputationes reteximus & reſoluimus. *Reſoluimus* eo ordine, quo artis partes traditæ ſunt, vel aliquid aliud diſputatum, dictum & ſcriptum eſt. Verbi gratia. *Alicuius excellentis oratoris reſolutio fit ita; vt primum quæſtionem, id eſt, rem, de qua agitur, deinde rationes, tum eorum diſpoſitionem, & ſingulas partes exploremus, inſpiciamus diligenter, & excutiamus, cuiuſmodi ſunt.*

Analyſis eſt Inuentionis & Diſpoſitionis.

Vtraq; eſt virtutis, ſeu rectorum exemplo-

rum,vel vitij ſeu vitioſorum exemplorum.Nam Analyſis illa,dum virtutes propoſitæ diſputationis e præceptis inuentionis & diſpoſitionis retexit (*ad quæ ſcilicet tanquam ad Lydium lapidem accommodantur aliorum ſcripta*) dum vitia, ſi quæ ſunt,ex elenchis ſophiſticis ad ea declinandum aperit.

Virtutes diſſerendi,quæ ſatis ex præceptis artis intelliguntur, quinq; ſunt Proprium, Perſpicuum,Certum,Verum,Conſequens.

Proprium & perſpicuum ad omnes & inuentionis & diſpoſitionis partes pertinet. Certum & Verum ad inuentionis & ſyllogiſmi partes tantum, Conſequens ad ſolam concluſionem,Sexta poteſt addi εὔτακτον,*id eſt*,Ordinatū.

De Analyſi virtutis inuentionis & diſpoſitionis. CAP. V.

In diſſolutione inuentionis rectæ, *Primo*, propoſiti totius operis ſeu ſcripti ſumma ſeu quæſtio princeps excerpenda eſt. *Secundo*, argumenta præcipua, quibus quæſtio tractatur, ſunt requirenda. Ea mox ad proprium genus referenda,& ad loci,vnde deſumta ſunt,legem naturamq; explenda.

Quod ad diſpoſitionis rectæ analyſin attinet, *primum* in iudicando argumento ex argumenti quæſtionisq; coniunctione propoſitio, aſſumtio & complexio inueſtiganda eſt,& ternarius iſte numerus ſeuere exigendus, ſi tum plures ſint vel pauciores enũtiationes, nõ protinus res damnanda fuerit: quod ſi plures ſint,

partium

partium approbationes esse possunt, vel ornatus vel lucis gratia interpositæ. Sin pauciores, id quod desideratur per se forte firmum est; vel etiam non satis constans, dubia, ambigua. Itaq; detrahendum est, quod superat, & addendum quod deest.

Secundo, veritas & constantia enuntiationum singularium examinanda sunt, sint ne contingentes, an necessariæ, & vniuersæ collocationis seu syllogismi consecutio ad leges syllogismorum accommodanda, & ita iudicium fiat de tota quæstione.

Tertio, quod ad methodi iudicium pertinet, si ars aliqua explicanda est, causæ eius, summa seu generalissima definitione requiri, subiectæ res paucis generibus notatæ ac distributæ, exigi debent. In oratoribus & poetis ipsæ partes eo ordine, quo propositæ sunt, etiam sunt persequendæ. Inflexum tamē poetæ & oratoris in his ordinem (*cum vtilitatis aut voluntatis studium magis quam veritatis explicandæ iis sæpe sit propositum*) ad præcepta artis reuocabis, vt res sit conspectior & apertior.

Ergo virtutis analysis vniuersum, quod explicandum suscipit, a capite retexet.

Quæstionem cernet, quæ differenti proponitur.

Argumenta quibus quæstio tradatur aspiciet, & ad loci, vnde desumta sunt, legem naturamq; referet.

Dispositionem postremo ad propositam regulam comparabit.

CAP. VI.

Exempla analyseos eiusmodi.

Analysis primi Psalmi.

Psalmus est διδακτικὸς, διδασκαλικὸς. Thema enim est docentis, *quis sit beatus, & quis contra miser.*

Propositio Psalmi est, tum affirmati subiecti. *Beatus, qui verbum Dei summo studio amplexatur, meditatur, quod discit*; tum negati subiecti; *Beatus qui non facit cum impiorum doctrina & vita.*

Partitio.

Partes Psalmi duæ summæ sunt, *prima* ἀντίθεσις seu dissimilitudo piorum & impiorum. *Altera* epiphonema.

Dissimilitudinis propositio est: *Pij sunt beati.*

Antithesis, seu antapodosis: *Impij sunt miseri.*

Propositionis subiectum explicatur graphica descriptione, quæ fit

Primum negatione factorum, quæ in pios non cadunt,

Pius est primum, *qui non ambulat in consilio impiorum.*

Secundo, *qui in via peccatorum non stat.*

Tertio, *qui in cathedra illusorum non sedet.* Vbi nota tria genera hominum aberrantium a verbo Dei.

Secundo, positione affirmationis factorum, quæ piis conueniunt.

Pius est, qui in verbo Dei acquiescit, qui in eo meditatur assidue.

Propositionis prædicatum amplificatur & illu-

illustratur simili a palma sumto; *Qui verbum Dei sectatur, similis est palmæ iuxta riuos plantatæ.*

Explicata seu integra similitudo est talis. Πρότασις: *vt arbor iuxta riuos plantata fructum dabit tempore suo.*

Ἀπόδοσις: *sic pius irrigata fide per verbum feret fructus dignos verbo, & omnia eius facta habebunt felicem successum.*

Effectis, *fructificare.*

Adiunctis, *foliorum viriditate & tenacitate perenni.*

Antapodosios seu antithesios prædicatum duntaxat, primum illustratur diuersa similitudine a palea; *Impij peccatores, & illusores sunt similes paleæ, quam propulsat ac dissipat ventus.* Deinde expolitur & amplificatur partibus miseriæ, aut si mauis a specie pœnæ.

Epiphonemate & προτάσις & ἀνταπόδοσις confirmatur, adeoq; concluditur Psalmus ex efficiente successus iustorum, & miseriæ impiorum causa.

Pij beati: *Nouit enim, id est, approbat & conseruat viam eorum* Deus.

Impij miseri: *via enim eorum nescitur a Deo, id est, non protegitur sed perit.*

Obseruatio.

Valde etiam prodest quærere locum communem, vt locus communis huius Psal. est summum bonum seu gratitudo piorũ. Sed de communibus locis dicemus suo loco.

SECVNDVM EXEMPLVM ex capite sexto Ioannis.

Analysis disputationis Christi cum Iudæis, de vero & non perituro pane vitæ.

Disputationis quæstio princeps est: *Edere carnem Christi & sanguinem eius bibere, est, in Christum credere, eiq; vniri.*

Disputationis nudus Syllogismus eiusmodi est.

Edere panem æternæ vitæ est in Christum credere.

Manducare carnem Christi, est, edere panem vitæ æternæ.

Ergo, manducare carnem Christi est credere.

Operemini non cibum] Propositio admonentis, *ne solliciti estote operose de caduco pane, cogitate potius de pane vitæ æternæ.*

Quid facimus] Quæstio Iudæorum, *quid sit hic panis & quo opere procurandus?*

Hoc est opus Dei] Responsio Christi ad quæstionem, continens propositionem, sed adhuc non ita manifeste. *Diuinum opus procurandi panem æternum, est credere in Christum a Deo missum.*

Quod ergo tu facis] Requirunt Iudæi prosyllogismum, non assentientes propositioni, argumento sumto ab exemplo repugnante, quod patres cœleste manna a Mose datum manducassent, & tamen essent mortui.

Amen amen dico vobis] Respondet Christus ad oppositum argumentum & per distinctioné diuersi panis.

Dixe-

Dixerunt ergo] In propositione Iudæi acquiescunt, exspectantes ex ea assumtionem, de modo panis huius & specie.

Dixit autem eis Iesus] Declarat igitur Christus, quid sit panem vitalem comesse, & propositionem repetit, pressiusq; inculcat prosyllogismo secundo; *Pasci pane vitæ æternæ, est, venire ad Christum, & in eum credere.*

Sed dixi vobis] Coarguit Iudæorum incredulitatem.

Hæc est autē voluntas] Tertio prosyllogismo propositionis sententiam repetit, *voluntate patris credentes in me e cœlo dimissum, seruabuntur & excitabuntur ad vitam æternam.*

Murmurabant ergo] Indignatio grauis & murmur Iudæorum contra id, quod Christus dixit, *se esse panem cœlestem*, a repugnantibus, causis efficientibus, procreantibus.

Amen amen dico vobis] Quarto syllogismo sententiam propositionis contra Iudæos asseuerat Christus & superiora repetit.

Et panis quem ego] Hæc est assumtio. *At manducare carnem Christi, & bibere eius sanguinē, est pasci pane vitæ æternæ. Caro enim Christi pro nobis crucifixa, est spiritualis animæ nostræ cibus.*

Quomodo potest] Hæc Iudæorum contradictio est veluti, qui somniarent cibum corporalem, hoc est, dentis & ventris.

Amen amen dico vobis] Respondet Christus ad contradictionem, repetitione & expositione assumtionis.

Hic eſt panis ille] Repetit Chriſtus propoſitionem de differentia mannæ Moſaicæ caducæ & panis æterni.

Purus eſt hic ſermo] Diſcipuli Chriſti aſſumtione offenduntur, nec poſſunt concludere.

Hoc vos offendit] Inſtruit Chriſtus diſcipulos ventris paſtũ ſomniantes, nec tropicam locutionem animaduertentes, & refutat Capernaiticam ſeu carnalem manducationem. *Hoc vos offendit, quod prædicaui, carnem meam immolatam, & ſanguinem meum profuſum, animis credentibus epulum æternæ vitæ futurum.*

Quid igitur] A maiore. *Vobis abſurdum videtur, quod dixi, meam carnem comedendã ei, qui ſaluus eſſe velit, atq; hoc tum multo abſurdius eſſe videbitur, cum in cœlum aſcendero vobis ſpectantibus. Sic enim tum dicere licebit; Iuſſit ſuum corpus comedi Chriſtus, & tamen in cœlum aſcendit, quomodo nunc comedemus id in terris, quod in cœlis ſit. Verum caro non prodeſt quicquam, hoc eſt, carnalis imaginatio de manducatione mei, ſeu carnalis manducatio nihil prodeſt. Hic enim panis*, ait Tertullianus, *in vitæ cauſam appetendus, & deuorandus auditu, & ruminandus intellectu, ac fide digerendus, Caro igitur ipſius etiam Chriſti eſca ue, ventrẽ nihil ſatiat, nihil prodeſt. Spiritus eſt qui viuificat*, id eſt, ſpiritualis manducatio, verba quæ loquor vobis ſpiritus & vita ſunt, nam & meum regnũ eſt ſpirituale, *hoc eſt, meus de vita per carnẽ meam conſequenda ſermo ſpiritualis eſt, videlicet meum regnum eſt ſpirituale.* Hæc igitur complexionis ſententia eſt; *Manducare igitur*

carnem

carnem Christi, & sanguinē eius bibere, est in Christum credere, & propter eum viuere, sed non manducare oris dente, sed animi fide, non potare gutturis haustu, verum pietatis spiritu, hoc est, viua fide, viuificoq; spiritu merita Christi pro nobis crucifixi apprehendere, & ita ipsum Christum verum Deum & hominē percipere, & cum eo coalescere.

EXEMPLVM POETICVM.

Analysis Prologi Persij.

Nec fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipite somniasse Parnasso
Memini: vt repente sic Poeta prodirem.
Heliconidasq; pallidamq; Pyrenem
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hædere sequaces: ipse semipaganus.
Ad sacra vatum carmen offero nostrum,
Quis expediuit Psittaco suum Chære,
Picasq; docuit verba nostra cantare,
Magister artis ingeniiq; largitor.
Venter, negatas artifex sequi voces.
Quod si dolosi spes refulserit nummi,
Coruos Poetas & Poetrias picas,
Cantare credas Pegaseium mellos.

Analyseos Prologi in Satyras Persij summa quæstio hæc est.

Persius debet scribere poema. Quæstionis approbatio sumitur ex adiunctis, tum *quia est Poeta*, tum *quia est pauper.*

Nec fonte] Primum argumentum, quod Poeta sit, tractatur per diuersorum locum hoc modo, *Etsi non biberim in fonte Caballino, nec in Par-*

naso monte somniauerim: tamen sum Poeta. Prior pars illustrata per mistionem Ironicam (*ibi illis relinquo Pyrenem*) qua aliquorum Poetarum vanitatem eludit, qui popularem laudem consectabantur ambitiose ex fucata quadam poeticæ facultatis specie.

Ipse semipaganus] Altera pars diuersorũ, quæ modeste ex effectis dissimilitudine amplificatis declaratur: *tamen ego scribo poema.* Poema enim est effectum Poetæ. In voce *semipaganus* est dissimilitudo, quasi diceret, *etsi sim semipaganus*, alij vero *vrbani.*

Quis expediuit] Altera ratio seu argumentũ scribendi poematis, ex adiuncta paupertate simili declarata, *vt Psittaci & picæ cum fame premuntur salutant suos dominos: sic ego omnium rerum egens carmina scribo.* Sed Antapodosis reticetur, ne in Persij animo videatur insidere aliqua emungendæ a principe quodam Romano pecuniæ cupiditas.

Quod si] Loco Apodoseos effecta quædam mercedis & præmij declarantur per comparationem parium. *Si præmia præstantibus ingeniis proponantur, & asportandæ mercis spes aliqua iniiciatur, tot erunt elegantes & concinni poetæ, vt credas omnes coruos & picas poetas factos esse.* Videbis Antoniũ Foquelium, *qui in aureas Persij Satyras cõmentaria edidit, in quibus quod ad Dialecticã attinet tum initio tum in singulis partibus principem quæstionẽ proposuit, argumẽta ad sui generis locos retulit, syllogismos, cum pleni fuerunt, ad suæ figuræ modum, distinxit: totius deniq; disputationis*

tationis cursum ad suæ methodi collocationisq; regulam reuocauit.

EXEMPLVM EX PRIMO libro Æneidos.

Arma virumq; cano] Propositio est totius Æneidos per distributionem. Proponit enim, duo se potissimum scripturum. Arma, id est, *bella Æneæ*, id est, errores ac nauigationes eius, quas sustinuit, antequam in Italiam venit.

Troiæ qui primus] Æneæ descriptio ex adiunctis & effectis.

Musa mihi causas] Inuocatio Calliopes, *vt causas impultrices commemoret errorum Æneæ.*

Vrbs antiqua fuit] Narratio, in qua describuntur causæ iratæ Iunonis. Estq; hic topographia Carthaginis ex adiunctis & situ.

Id metuens] Secunda causa Iunonis, id male habebat Iunonē, quod eo bello omnes Troiani, adeoq; etiam exstinctum voluit Æneam.

Nec dum etiam] Tertia causa, quod posthabita ipsa Iuno a Troianis, præsertim Paride, cum sententiam ferret pro Venere.

His accensa] Conclusio causarum cum epiphonemate.

Vix e conspectu] Pergit narrando, & orationem Iunonis iratæ proponit.

Mene incepto] Quæstio est indignantis. Ergo ego incepto desistam?

Nec posse Italia] Argumentū a paribus, quia arcere ab Italia Troianos nequeo. Syllogismus hic imperfectus est, quia deest progressio; *si Æneam ab Italia arcere nequeo, ab incepto desistam,*

sed nequeo, ergo desistam. Approbatio assumtionis est a causa impediēte, quippe vetor fatis.

Pallas ne exurere classem] Refutat assumtionis approbationem a comparatione minorum. *Pallas filia mea non fuit impedita, sed potuit in re leuiore multo maius efficere, Ergo fata & voluntas Dei multo minus me impedient.* Syllogismus imperfectus sic perficietur, *si ij, quorū maiestas inferior, ob vnius noxam classem Græcorum exurere possunt, multo maius ij, quorum maior est maiestas in causa maiore, propter totius gentis peccatum, efficient.*

At Pallas longe me est inferior, & Græcos propter minus peccatum admodum exercuit. Ergo ego regina Diuum, multo magis totam gentē Troianam mihi infestam coercebo.

Ipsa Iouis] Assumtionis prosyllogismus a distributione effectorum.

Et quisquam numen Iunonis] Hic refutationis velut syllogismus & conclusio est ex effectis.

ALIVD EXEMPLVM.
I. ÆNEIDOS.

Quæstio est petitionis, *O Æole mota tempestate in mari Troianos opprime, vel distrahe.*

Sunt mihi bis septem] Argumentum petitionis a paribus relatis. Syllogismi autem propositio deest, qui perficitur sic: *si tibi iungam connubio Deiopeiam, incuties vim ventis, sed primum: consequens ergo.*

Præstanti corpore nymphæ] Laus ex adiuncta pulcritudine.

Iun-

Iungam stabili] Forma coniugij stabilis coniunctio.

Omnes vt tecum] Assumtionis prosyllogismus a fine coniugij duplici, quorum primus est solatium seu adiumentum, alter proles. Methodus constat exordio, narratione, propositione, confirmatione.

Namq; tibi Diuum] Exordium ab adiuncta potestate Æoli in fluctus & mare, cuius prosyllogismus est ab efficiente procreante, *quia Deus tibi dedit.*

Gens inimica mihi] Narratio, qua occasio petitionis exponitur.

Incute vim ventis] Propositio.

Sunt mihi bis septem] Confirmatio.

ALIVD EXEMPLVM EX eodem libro.

O socij neq; enim ignari sumus ante malorum] Quæstio consolationis est: *Sitis forti animo in his perpetiendis.* Argumentũ, quo quæstio probatur, alterum, est a comparatis maioribus, alterum a finibus. Partes orationis sunt exordiũ, propositio, confirmatio & clausula.

Neq; enim ignari sumus] Exordium a comparatione similium.

Reuocate animos mœstumq; timorem] Propositio.

O passi grauiora dabit Deus] Confirmationis primum argumentum a maioribus: *Passi estis grauiora, ergo tolerate & leuiora.* Additur amplificatio ab effecto, *Dabit Deus his quoq; finem.*

Item prosyllogismus antecedentis in Enthymemate a similibus: *Vos & Cyclopea saxa experti.*

Forsan & hæc olim meminisse iuuabit] Alterum argumentum e finibus & quodammodo effectis.

Durate,& vosmet rebus seruate] Clausula,qua repetitur propositio.

EXEMPLVM ORATORIVM.

Analysis I. Epistolæ Ciceronis 1.*lib.*

Summa est enuntiationis. Nuntiat enim Cicero Lentulo,quid de causa illius, *hoc est*, de reducendo expulso rege Ægypti in senatu actum sit. Versaturq; tota Epistola in hoc vnico syllogismo, *si natura beneficia sunt imparia, minime mihi satisfacio officiis erga te meis. At omnibus modis sunt imparia. Nequaquam ergo mihi satisfacio.*

Ego omni officio] Assumtio probata narratione. In qua exponuntur causæ impedientes reductioné regis ad Lentulum, incipit ibi *in causa hæc sunt. desinit illic*; *nostram fidem.*

Partes possunt statui] Propositio nimirum,cui additur ratio a comparatis imparibus; *tanta enim.* Narratio, *Hammonius.* Et clausula, quæ continet testificationem quandam de sua fide & aliorum perfidia.

EXEMPLVM II. EX LIBRO IIII. Epistolarum Ciceronis Epistola V. cuius initium est.

Postea quam mihi renuntiatum est] Quæstio est con-

eſt conſolationis, *ne nimium angare ob mortem filiæ tuæ,ſed dolori obtemperes.* Argumentum inuentionis vna cum iudicio ſyllogiſmorum. Primum argumentum a comparatis paribus, quæ tamen reuera maiora ſunt, *quia æque chara nobis erepta ſunt, atq; liberi,nimirum patria, dignitas, & honores.* Quod valet in re pari, valet etiam in altera. *Nos æque chara atq; liberos amiſimus, nimirũ patriam,honores, horumq́; iacturam tulimus, Ergo & mortem librorum ſuſtineamus.* Propoſitio eſt generalis & neceſſaria,vt & reliquæ. Syllogiſmus eſt ſimplex primæ figuræ Ariſtotelis.

Secundum argumentum ab adiuncto temporis, quia hiſce temporibus calamitoſiſſimis potius mors expetenda. Syllogiſmus integer hic eſt; *Qui in publicis & priuatis miſeriis placide obdormierunt, cum iis bene agitur,* Aſſumtio: *Tua filia placide obiit,antequam has calamitates ſentiret; Ergo bene cum ea actum eſt.* Propoſitio neceſſaria.

Tertium argumentum a comparatione ſimilium & maiorum, *quia vrbs & oppida etiam florentiſſima interierunt.* Syllogiſmus mutilus eſt; propoſitione ſic perficitur. *Quorum vita longior eſſe debet, eo maiori digna eſt dolore. Oppidorum,vanæ gloriæ,dignitatis,quæ interierũt,vita, longior eſſe debet quam hominum. Ergo illorum interitus maiore dolore dignus eſt.*

Quartum item a comparatione maiorum, *Quia clariſſimi viri exſtincti ſunt.* Syllogiſmus eſt Enthymematicus,quia deeſt propoſitio, ex-

ple sic, *si publicæ calamitates æquo animo sunt ferendæ, multo magis priuatæ. Atqui primū. ergo & secundum, id est, non adeo est dolendum in animula vnius mulierculæ.* Propositio est connexa affirmata, κατὰ παντὸς necessaria, vera. Syllogismus est connexus primi generis.

Quintum a repugnando adiuncto, vel etiam contrariis. *Si nimis luges committis contra tuam personam.* Syllogismus, *Decet fortunæ aleam boni consulere, Vos estis vsi magnis fortunæ successibus, ergo, mutatæ etiam boni consulite.*

Sextum ab adiunctis, *quia sapientis est sibi etiam consulere.* Syllogismus, *sapientis est non tantum aliis, sed & sibi præcipere, Tu es sapiens. Ergo tibi ipsi præcipe, id est, tempera tibi.*

Septimum, ab efficientium comparatione, *quia sapientes non tempore, sed ratione leniunt dolorem.* Syllogismus: *sapientis viri est potius ratione, quam tempore ægritudinem vincere, Tu es sapiens. Ergo potius ratione, quam tempore, &c.*

Octauum a relatis paribus. *Quia si hoc cupiunt patria, filia, amici, illis obtemperandum est.* Syllogismus, vltimæ *voluntati amicorum est obtemperandum, demortuæ filiæ voluntas est vt mitiges dolorem, Ergo, &c.*

Nonum argumentum a diuersis finibus, *quia videri possis aliud lugere. Si temporis ratio habenda est, dolori sæpe detrahendum est,* Assumt. *Sed in eam fortunam peruenimus, vt inseruiendum sit tempori. Ergo dolori detrahendum.*

Decimum & vltimum argumentum a paribus contrariis: *quia sic aduersa fortuna est ferenda, quem-*

da, quemadmodum secundam tulisti. Plenus syllogismus hic est. *Viri sapientis est, vtramq; fortunam recte ferre. Tu sapientiæ studes, ergo vtramq; fortunam, moderate feres.* Quamq; hoc modo argumento tractato, locus adiunctorum concidit.

Superest methodus Epistolæ, quæ partes habet quatuor. Exordium, Propositionem, Confirmationem & Conclusionē: Exordij sententia est. *Decreui ea, quæ mihi in mentem venerunt, ad te perscribere.* Cuius argumentum est? *quia coram tibi declarare meum dolorem non potui.* Syllogismus, cui deest assumtio, sic absoluitur. *Si istic fuissem, dolorem meum coram declarassem, sed absui, Ergo per literas dolorem tibi declaro,* Propositio est affirmata contingens propria, connexa. Ass. & complex. sunt affirmatæ contingētes propriæ simplices. Syllogismus est cōnexus secundi modi. Oppositio habet prosyllogismum a causa efficiente vel impultrice, quia calamitatem hanc grauiter tuli, & communem locum habuit. Complexio habet amplificationem per prolepsin duplicem. Prima sumta a comparatione adiunctorum, *quia hoc onus conseruationis miserum est.* Secunda a diuersis, *quia*, inquit, *non ignoras, sed præ dolore non satis perspicis.*

Propositio est ibi, *quid est, quod tantopere te cōmoueat tuus dolor? figuratur ab interrogatione.*

Confirmatio. Dispositio confirmationis est cryptica, & in argumentis decem, quæ modo numerauimus.

Primi argumenti Enthymema eſt: cuius antecedens ibi, *cogita quemadmodum adhuc fortuna nobiſcum egerit, vt æque chara atq; liberi ſint nobis erepta.*

Eius proſyllogiſmus duplex eſt. Primus a cōparatione parium, ibi: *quæ hominibus non minus quam liberi chara eſſe debent*. Secundus a diſtributione adiunctorum, ibi: *Patriam dignitatem, amicos omnes.* Conſequens Enthymematis eſt ibi: *Hoc vno incommodo additur*, &c. Eſt autem proſyllogiſmus complexionis a maiorū comparatione figuratus per integrationem.

Secundi argumenti ſyllogiſmus integer partibus inuerſus eſt, complexio præcedit figurata interrogatione ibi: *An illius vicem credo doles*, quaſi ſi dicat. *Non debes dolere eius vicem.* Propoſitio eſt ibi: *Quoties in eam cogitationem*, &c. quaſi dicat: *Bene cum iis agitur, qui abſq; calamitatibus moriuntur.* Eius ſyllogiſmus eſt a teſtimonio Ciceronis & Seruij. Aſſumtio eſt, *quid autē fuit?* quaſi dicat: *ſed tua filia obiit, antequam videret calamitates publicas.* Eius proſyllogiſmus eſt a diſtributione ereptorum bonorum, quia *neq; lætitia, neq; ſpes, neq; conſolatio ad viuendum illam inuitare potuerunt.* Hunc amplificat tribus occupationibus, de ſpe inani, primo *generi alicuius*, ſecundo *nepotum ſeu ſobolis*, tertio *boni alicuius.*

Tertij argumenti imperfectus ſyllogiſmus eſt: eius conſequens permittitur, ibi: *Quæ res mihi non mediocre.* Eſtq; illuſtratio ab exemplo ſerui, & velut exordium narrationis ſequentis.

Ante-

Antecedens est tota narratio; sed inprimis ibi: *Quæ oppida quodam tempore florentissima fuerũt*. Cuius prosyllogis. quidam ab enumeratione subiectorum, est ibi; *Ex Asia rediens*. Deinde repetit totum Enthymema & ad propositam materiam accommodat ibi, *Hem, nos homunculi indignamur*.

Quarti argumenti dispositio est eiusmodi, Transitio permittitur similis argumenti ab exemplo Reipubl. Rom. ibi. *Hoc idem siquidem videmus*: Antecedens Enthymematis est ibi, *Modo vno tempore*, quasi dicat: *vno tempore in Republ. nostræ calamitates tot fuerunt*. Huius prosyllogismi tres sunt: primus *a subiectis præclaris*: secũdus *ad adiuncto imperij, videlicet a diminutione*. Tertius *a paribus prouinciis conquassatis*. Consequens est ibi, *In vnius mulierculæ animula*. Cuius prosyllogismus est alius in prolepsi, a necessitate mortis ibi: *Quæ & hoc tempore*. Subiungitur huius etiam prosyllogismus ab adiuncto, videlicet conditione humana.

Quinti argumẽti methodus est directa, propositionis: ibi. *Et tu ab his rebus, &c*. Illustratur autem a diuersis. Assumtio est ibi, *Illam quandiu opus fuerat*, &c. Cuius amplificatio est ab adiunctis vitæ bonis, quadam distributione enumeratis, ibi: *Illam cum Repub. fuisse*, Complexio est ibi, *quid est quod tu, &c*.

Sexti argumenti antecedens est, *noli obliuisci*. Eius prosyllogismus est primus ab effectis. ibi. *Et eum, qui aliis consueueris, &c*. secundus a contrariis illustratis comparatione similium, ibi: *Neq; imitare malos medicos*.

Septimi argumenti inuersio est κρυπτικὴ, cuius consequens ibi; *Hoc te tempus*, Antecedens ibi: *tua sapientia.*

Octaui Enthymematis antecedens præmittit prosyllogism. ab effectis filiæ: *Quod si quis etiam inferis sensus est.* Deinde ipsum antecedens sequitur, ibi. *Hoc certe illa te facere non vult.* Consequens est, *Da hoc illi mortuæ.* Prosyllogismus consequentis est a fine ibi, *vt si qua in re opus.*

Noni argumēti τάξις hæc est. Antecedens est ibi, *vt etiam in eam fortunam deueneris.* Cuius prosyllogismus est a causa fortuita, ibi: *Quoniā in eam fortunam veneris.* Consequens est ibi, *noli committere.* Hic velut clausula transitur ad 10. argumentum, ibi: *Quare si hoc, &c.* Argumentum eius est ab adiuncto, *quia me pudet scribere:* cuius iterum prosyllogismus est a fine, ibi, *ne videar diffidere.*

Decimi argumēti œconomia est hæc. Antecedens ibi, *Vidimus aliquando.* Cuius prosyllogismus est ab effectis. *Magnamq́ laudem ex ea re adipisci.* Consequens est ibi, *Ergo fac vt aliquando intelligamus*, cum amplificat. parium, ibi. *Æque ferre, &c.* additur prosyllogismus, a fine ibi. *Ne ex omnibus virtutibus.*

Conclusio habet sententiam hanc, *Ego de omnibus rebus te certiorem faciam.* Amplificatio duplex est tum a subiectis, tum ab adiunctis, Subiecta sunt res: subiecta inquam, sunt res & prouincia. Adiunctū Ciceronis est, *cum tranquilliore te.*

Tan-

Tantum de virtutum Analysi.

Sequitur nunc deinceps de Analysi vitiorũ.

De Analysi vitiorum. CAP. VII.

Vitia virtutibus superioribus respondentia, quinq; sunt, *Alienum* , *Obscurum*, *Ambiguum*, *Falsum*, *Inconsequens*. Addi potest sextum ἄτακτον *Inordinatum*.

Horum alia sunt Communia, eaq; cum in omni parte, tum in quibusdã vsurpata. Alia Propria in singulis partibus.

Communia omnium dialecticæ partiũ sunt, Alienum & Obscurum , quorundam Ambiguum & Falsum. Hæc enim ad inuentionis & syllogismi tantum partes attinent. *(falsum autem hic accipies generalius, vt illegitimum etiam comprehendat.) Hæc definitio est falsa, id est, non vera, illegitima, impropria, mala, &c.*

Proprium & Inconsequens & Inordinatũ. Vitium enim inconsequentiæ ad solam conclusionem pertinet; Ἀταξίας vera, id est, confusionis, ad methodum scilicet pertinet.

De Alieno. CAP. VIII.

Quatuor igitur vitia inuentioni accidunt, *vt si argumenta sint aliena*; *si obscura*; *si ambigua*; *si falsa*. Alienum, Obscurum, Ambiguum communia sunt inuentionis vitia, falsum vero est proprium singulorum argumentorum. Alienum Græce ἀλλότριον, *hoc est, cum argumentum nihil ad rem propositam, seu quæstionem attinet.* Hunc elenchum sæpe committunt hæretici, de quibus Irenæus ait, *quod in ratiocinando nectant*

funes ex arena, id est, quod non cohæreant membra in argumentis eorum, & sint quasi scopæ dissolutæ.

Exempla.

Apud Ennium de Medea ancilla inquit: *Vtinam in nemore Pelio securibus cæsa accidisset abiecta ad terram trabes, neve inde nauis incoanda exordium cepisset; nam nunquam hera errans mea domo efferret pedem Medea animo ægro, amore sæuo saucia.* Hic ancilla Medeæ causam accusat alienam calamitatum in domino, *hoc est, arbores in nemore Pelio,* perinde atq; si ebriosus quidam percussor, diceret, *Vtinam Noa non plantasset vitem, sic istum non interemissem.* Nam plantatio vitium remotissima quidem & aliena causa est cædis.

Elenchus hic in vita humana vsitatissimus est, cum nimirum proposita controuersia aliud agitur, *vt cum ille accusaretur furti trium capellarum, narrabat de Mythridatico bello.*

Pertinent autem huc quædam fallaciæ Aristotelicorum, *vt fallacia secundum plures interrogationes, Item secundum non causam vt causam.*

Alieni species videtur esse redundantia otiosa, quæ ταυτολογία quædā est, coccysmus seu cantus cuculi, redundantiæ nugatio, quæ sæpius idem canit. *vt, si quis definiat Medicinam scientiam salubrium animali & homini, ille committit vitium ταυτολογίας, nam generale per speciē iterat.*

Aliud exemplum.

Fide, tanquam causa coram Deo iustificamur, fides apprehendit Christum, seu Christus sola fide

fide apprehenditur. Ergo per Christum tanquam per causam instrumentalem iustificamur. Hic in conclusione per causam instrumentalem redundat, est enim determinatio Medij termini seu pars tertij argumenti, quæ ingredi conclusionem non debet.

Lex generalis erit: *medium concludere nescit.*

De Obscuro. CAP. IX.

Obscurum hic est, cum non intelligitur argumentum, quod dicitur. Huc pertinet Elenchus petitionis principij, cum probatio est obscurior quæstione, quam arguere debet, *vt corpus Christi & sanguis eius delitescunt sub speciebus panis & vini, inquiunt Pontificij, quia panis consecratus, transubstantiatur in corpus Christi, & vinum in sanguinem eius.* Si citharista tibi dicat, *porrige mihi quadrupedem, tardigradam, humilem, euisceratam, id est, testudinem,* ille committit elenchum obscuri. Sic medicus ad rusticum ægrotum, *sume terrigenam, herbigradam, domiportã, sanguine cassam, id est, cochleam.* Sic a multis putatur obscuritatis vitio laborare definitio animæ Aristotelica; *anima est* ἐντελέχεια *corporis organici, potentia vitam habentis.* Quid enim per ἐντελέχειαν intelligatur, disceptant Physici, sed adhuc sub iudice lis est. Notabis autem hic sæpe enormem breuitatem, obscuritatis causam, esse, vt habet versiculus, *Obscurus fio dum breuis esse volo.*

De Ambiguo. CAP. X.

Ambiguum est, cum argumentum indistin-

cte adhibitum alio atq; alio sensu accipi potest: seu cum dubitatur, quam significationẽ de multis sequi conueniat. Ad hunc igitur elenchum, qui & ὁμωνυμίας & æquiuocationis dicitur, referes si in eadem distinctione, idem verbũ πολλαπλῶς λέγεται & dissimiliter intelligitur.

Exempla.

Quod quis emit poterit dicere iure suum;
Carmina Paulus emit, recitat sua carmina Paulus, Suum est ambiguum. nam nunc auctorem, nunc possessorem significat. Respondeo per distinctionem; aliud est suum emtione seu proprietate, aliud *compositione seu efficientia.*

Committitur ergo hic elenchus, etiam perstringendo, ludendo, & iocando. Sic ludit Henricus Stephanus in quendam ὁμωνυμία vocis iuris,

Quod voco te Iuris Doctorem vtriusq;, superbis,
Et de sorbilibus iuribus ipse loquor.

Et iterum de eodem, iambicis senariis.

Quod iuris vtriusq; te vocauerim
Peritum, honorem ne tibi dari puta,
Vnde insolescas, atq; sumas cornua.
Peritiorem censeo meam coquam,
Et iusculorum & plurimorum iurium,
Sint illa siue carnium, seu piscium.
Vorare tu tantum; illa & apparare scit,

Quæstio est Iurisconsultorum, *vtrum magistratus habeat merum imperium, an omnia solius principis propria sint?* ad quam definiendã cum

Heluri-

Heluricus I. Imperator arbiter Bononiæ esset electus inter Lothariũ & Azonem æqui sponsione facta, iudicauit, merum imperium solius principis esse. Ex quo Lotharius equum, Azo æquum tulisse, dicitur. Tũc homines faceti dicebant, *dixerat hic æquum sed tulit alter equum. Qui habet equum habet bonam causam, Lotarius habet equum. Ergo Lotarius habet causam bonam.* In specie Elenchus est prosodiæ. *Stratonicus cythareus in Gymnasio nouem Musarum icones, vnamq; Apollonis, duosq; discipulos habebat. Interrogatus is a quibusdã, quot nam haberet discipulos, σὺν θεοῖς inquit duodecim.* Iocus est in voce σὺν, qua cum prefationis loco ad conciliandũ & exprimendum fauorem diuinum vti consueuerint Græci, ipse ad numerum denotandum, iocose transtulit.

De Falso. Cap. XI.

Falsum hic est, cum argumentum est fallax seu sophisticum.

Fallacia non causæ, vt causæ.

Elenchus hic fit, cum tale quidpiam adhibetur, quod causa videtur conclusionis, cuius tamen causa reuera non est. Huc pertinet fallacia accidentis.

Exemplum. 1.

Nummus conflatur ex cupria massa, cum aureus esse debebat, falsa est materia. Ergo monetarij sæpe committunt elenchum materiæ, scilicet falsæ.

Exemplum. 2.

Sinon apud Virgilium ait: *equum ligneum ideo fabricatum esse a Græcis vt placarent Mineruam*, hic finis sophisticus est. nam verus ille erat, *vt Troia a Græcis fraude ac dolo caperetur.* Epicurus & alij hic sophistæ sunt, cum disputant, voluptatem vel opes esse hominis finem.

Exemplum. 3.

Qui propter nos resurrexit & mortuus est, & ascendit in cœlum, vbiq; est diffusus. Christus secundum carnem propter nos resurrexit & ascendit in cœlum, Ergo Christus secundum carnem est vbiq; diffusus. In maiore est fallacia non causæ, vt causæ. Nam omnipræsentiæ causa vera non est resurrectio & ascensio, sed immensitas diuinæ essentiæ.

Exemplum ex iure. 4.

Quæstio est, *An Onanes ideo sit homicida habendus propter solam seminis effusionem?* Item, *an semen habendum sit pro ipso homine?* Vtrumq; autem recte negatur. Sed arguat aliquis, *Si Onanes Genes. 28. vt homicida necatus est, ob id, quod nefarie semen in terram effudisset. Ergo in homicidis idem est, siue quis fœtum viuum, vel non viuum in vtero interimat.* Est fallacia secundum non causam. Non enim principaliter Onanes propter σπέρματος effusionem puniebatur, sed propter contemtum Dei & inuidiam, quia etiam iussus a Deo nolebat fratris resuscitare semen.

Fallacia non effecti, vt effecti.

Elenchus hic fit, cum effecta adhibentur, quæ

a falsis

a falsis proficiscuntur causis; Fit item in contingentibus, id est, cum non necessario effectus sequitur causam, *vt hic salutauit Titium memoriter suo nomine, Ergo est Rhetor extemporalis.* Illatio hic vitiosa est. Salutare enim aliquem nomine proprio memoriter, non est argumentum extemporalis facundiæ, sed eo ipso homo tardæ & debilis memoriæ notatur. *Euangelij est imperare, vetare, promittere, punire.* Respondeo, hæc sunt effecta legis præsertim ciuilis ex *l. 6. de leg. Modest.*

Ex iure.

Iurisconsultus Proculus, *error* inquit *ius facit.* Sed non sequitur, *error est*, ergo *ius est*, Nec *ius est*, ergo *error est.* Interdum enim tantum error communis ius facit.

Elenchus subiectorum.

Elenchus subiectorum fit, cum rei tribuuntur falsa, vel captiosa subiecta, *vt si quis coruos pascit in aere; Vinum crescat in montibus hyperboreis, si quis Grammaticæ arti explicationem poetarum, oratorum, & historicorum asscribat. Item in Medica arte explicatio theorematum physicorum, in Physicis Dialecticorum, in Geometria Arithmeticorum, in Dialectica Rhetoricorum, falsa subiecta sunt.* Et hic elenchus falsi ex subiectis.

Exemplum ex iure.

Si dicatur, *commodatum consistere in rebus, quæ mensurantur, numerantur, ponderantur*; hic tribuuntur commodato subiecta mutui. *Mutui enim datio* inquit Proculus *l. 2. §. appellata. ff. si*

cert.pet. consistit in his rebus,quæ pondere,numero, mensurave constant.

Elenchus adiunctorum.

Hic fit,cum adiunctis vtimur,vel prorsus falsis, vel allegoriis pro natiuis, separabilibus pro inseparabilibus, communibus pro propriis,raro contingentibus pro perpetuis.

Exemplum historicum.

Fugit , ergo timet. fuga fallax adiunctum timoris est, nam ea callidi Imperatores sæpe magnas victorias adepti sunt, *vt Cyrus in Scythiam profectus cum copiis ,simulato metu,quasi defugiens castra sua deseruit epulis & vino referta. Quo cum filius Reginæ Mesagetarum venisset, milites suos vino opprimi patitur.Itaq; Cyrus statim reuersus omnes interfecit.* Sæpe hoc dicitur sophisma & fallacia τ͂ συμβεβηκότος,id est,accidentis.

Captio e dissentaneis.

Dissentanea falsa & captiosa in singulis generibus notari possunt, *vt facundus hic est, ergo non est formosus. Facundus & formosus non sunt opposita , sed diuersa , sunt & interdum dissimilia, vt cum dico , quamuis hic sit facundus & ille formosus. l. vlt.§. omnes enim. C. vnde vi.* antecedens:*Omnes scire debent,quod non suum est,ad alios modis omnibus pertinere,* hic medium videri possit,scilicet *id,quod nullius est.* Elenchus igitur hic est oppositorum.nam vno mediatorum negato,non necessario alterum infertur.

Aliud exemplum.

Omnia Castor emit,aliquando ergo omnia vendet,vel certe nihil. Hic etsi Relata sunt emere & vende-

vendere, vitiose tamen hoc mode inter se conferuntur. nec sequitur, emacem esse vendacem, vel etiam nihil rursus diuendere. Oritur & captio ex confusione relatorum, *vt vnum & eundem esse tutorem & sub tutela agere*. Relatorum fœda confusio est. Parit & errorē priuantium, & contradicentium confusio, *vt non habes cornua, ergo habuisti*. Non valet collectio, quia priuatio ante requirit habitum, & aliud est *non habere cornua*, quam *priuari cornibus*. Non potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit, inquit Paulus Iurisconsultus *l. non potest. ff. de reg. iur.* Nec etiam valet, *cares cornibus*, ergo *amisisti, vel habere desiisti*. Item *amisit cornua*, ergo *habuit*. Posita enim priuatione, infertur habitum antecessisse.

Elenchus Comparationis.

E Comparatis etiam variæ sunt captiones, vt cum ea, quæ imparia aut dissimilia sunt, pro similibus aut paribus sumuntur. *Hoc peccatum homicidium est, illud mendacium, atqui vtrumque æquale est, ergo pari sunt pœna plectenda*. Est fallacia non parium tanquam parium, Non enim omnia peccata sunt paria, (*vt neque virtutes sunt æquales.*) Plus enim inquit *Iurisconsultus est*, hominem veneno exstinguere, quam gladio interficere.

Aliud exemplum.

Hic potest tollere festucam, ergo etiam trabem, Hic imparium fallacia est, seu est fallax collatio, a minore ad maius præsertim affirmate. Nam qui minus potest, non illico potest maius. *Vestis*

noua & recens anteferenda veteri, & noua sponsa anteferenda veteri, ergo amicitiæ nouæ anteferendæ veteribus, Respondeo, non valet consecutio, quia fallax similitudo est, quemadmodum vestis recens veteri, sic amicitia noua veteri anteponenda est. *Famam læsit boni viri, ergo homicidiũ commisit,* Non valet illatio, minus enim est famam, quam vitam tollere, Papinianus enim ad *l. Iul. de adult.* inquit, *cuius famæ, multo magis vitæ parcendum est.*

Elenchus coniugatorum.

Hic fit primo, cum in coniugatis est ambiguitas, *vt aurum cœlatum hoc seculo Romæ venale, ergo Romæ sunt aurea secula. Homines sumus, ergo humana spectabimus.* Vtrumq; vitiosum est; Duobus enim modis dicitur aurum. Primo *est aurum qualecunq;, deinde præstans & eximium.* Sic humanum duobus modis dicitur, tum id, *quod terrenum, fluxum est,* tum id *quod come & fabile est.* Deinde non valet collectio, si coniugatum est aliquod nomine tantum, *vt tutum est. Ergo non metuit. Doctor est, Ergo docet.* Tertio item, si vnum cõiugatorum significat actionem, alterum vero habitum, *vt heri eras ebrius, ergo es ebriosus. heri dicebas verum, ergo es verax; heri agebas iuste. Ergo es iustus. Hic iam vigilat, ergo est bonus vigili.*

Elenchus notationis.

Hic fit, cum nomen non vere conuenit rei, *vt hic dicitur Petrus, ergo durus est instar petræ.* Secundo cum notatio vel inepta, vt *cum quidã ineptus formalista dicit,* αἰῶνα *dictum esse* ἀεὶ, *id est,*

semper

ſemper, τι, id eſt, aliquid, ὂν, id eſt, ens. Cauſam, quaſi cauiſſa. Item ἀὴρ, id eſt, aer dicitur ab α, id eſt, principium & ω, id eſt, finis. Apud Iuriſperitos, quod pace bona ipſorum dixerim, multæ ſunt eiuſmodi notationes, quæ non ſunt veræ Etymologiæ, ſed tantum alluſiones, *vt in iure canonico vſura dicitur ab vſu æris*, falſa hæc notatio, eſt. Si enim vera eſt, fœtura erit fœtus æris, quod eſt abſurdum. Iuriſconſultus Caius in ff. de verb. ſign. pignus ait, appellatum a pugno, quia *res, quæ pignori dantur manu traduntur, Res donata, vendita, commodata, pugno ſeu manu traditur. Ergo res donata, vendita, commodata eſt pignus.* Reſpondet interpres iuris, ab eiuſmodi interpretationibus procedi negatiue, *vt hæc res non traditur pugno, id eſt, manu, ergo non eſt pignus*; ſic (*inquiunt Iuriſperiti*, valet; Appellata eſt mutui datio ab eo, quod de meo, tuum fiat, *Paul. l. 2. §. appellata. ff. ſi cert. pet.* Ergo ſi de meo non fiat tuum, non eſt mutuum, Non autem ſequitur, *mutuum ex eo dictum eſt, quod ex meo tuum fiat*, Ergo *quoties ex meo tuum fit, mutuum erit.* Tertio cum nomen eſt anguſtius notatione, ſæpe enim fit, vt rei nomen imponatur per ſynecdochen, *vt hæc ars eſt Geometria, Ergo tantum eſt deſcriptio ſeu menſuratio terræ.* Hic tenet Theologiam, ergo *tantum tenet doctrinam de Deo.*

Elenchus diſtributionis.

Hæc fit variis modis. Primum, cum in diſtributione aliquid prætermittitur, quod neceſſarium eſt, aut additur, quod ſuperfluum eſt, nec

necessarium erat addi. *Secundo*, cum partes distributionis non repugnant, sed eidem conueniunt. *Tertio*, cum totum in falsas partes diuiditur. *Quarto*, cum gradus vel etiam membra cum speciebus confunduntur.

Exemplum. 1.

Terra diuiditur in Europam, Asiam & Africam, & Vtopiam. Monachorum alij sunt probi, alij improbi, alij neutri, vt picti. Hic vltima pars redundat.

Aliud exemplum. 2.

Vbiquitas est localis seu personalis, vel receptiua. Hic primum membrum redundat, quia nihil vbiq; est localiter, seu circumscriptiue.

Aliud exemplum. 3.

In Iuda fuit contritio & bonum propositum deinceps recte faciendi, Ergo in Iuda fuit salutaris & vera & integra pœnitentia. Respondeo, non esse hic perfectã seu legitimã diuisionem, & ex insufficiente enumeratione partium nihil sequi. Præcipua autem conuersionis ad Deum pars est fides seu spes veniæ a Deo & gratiæ, qua Iudas deficiebatur.

Aliud exemplum. 4.

Si quis Europam diuidat in Asiam & Africam, is totum integrum in falsa membra diuidet; si quis diuidet animantes in hominem, bestiam, stellas & Deum, falsas species adhibebit. Stellæ enim & Deus non sunt animantia.

Aliud exemplum. 4.

Cum dico, *hominum alij sunt impij, alij infelices, alterum membrum in altero includitur, tanquam*

quam consentanea. Impij enim sunt minus grati, non igitur est legitima distributio, si dicas, *ars est vel vana, vel mala, vel bona, vel Grammatica*, Hic species scilicet *Grammatica* in genere includitur. Igitur non est partium vera contrarietas.

Pleriq; Arithmetici additionem & subtractionem faciunt species Arithmetices, cum tamen sint membra integrantia.

Ex iure.

Recentiores iurisperiti faciunt quinq; species culpæ, *latissimam, latiorem, latam, leuem & leuissimam*, quod recte improbat Zasius. Nam etsi verum est inter culpas aliam censeri latiorem, aliam leuiorem, tamen ex huiusmodi gradibus non possunt constitui diuersæ species, cum notissima sit iuris regula, quod maius & minus non faciant diuersas species.

Elenchus definitionis.

Hic fit, cum non declarat naturam rei propositæ definitio, quid sit; item cum vel parum, vel nimis plena, denique vitiosa est definitio, quæ fit tantum negatione.

Exempla.

Gloria est potentia in Republica scelere parta & odium metusq; populi. hæc definitio gloriæ est falsa, quia constat ex falsis gloriæ causis. *Homo est animal mortale a Deo creatum.* Hæc definitio, etsi colligatur ex genere cum adiuncto, & causa veris, tamen non est propria, sed communis, atq; idcirco minime vera. Vera enim, id est, legitima definitio est non solum, quæ vere

enuntiatur, ſed etiam, quæ rem proprie ac reciproce explicat.

Aliud exemplum.

Platone (*ſi Laertio credimus*) definiente *homo eſt animal bipes* implume, Diogenes nudatum, vſtulatum, deplumem gallum in eius ſcholam deiicit, & ait, eſſe hominem Platonicum. Hæc ergo definitio impropria & nimis late vagatur.

Exemplum ex iure.

Furtum eſt contrectatio fraudulenta rei alienæ, quæ fit animo lucri faciendi inuito domino. Videtur nimis late patere definitio, hoc eſt rapinæ etiam conuenire. Quare putant quidam addendum eſſe *fraudulenta & clandeſtina.* Alciatus poſterius etiam membrum redundare exiſtimat, *inuito domino, lib.*1. *diſpunctionum. cap.* 10. Nam furtum etiam volente domino fieri poteſt, puta ſi ſurripiã, quod dominũ nolle exiſtimem, cum tamen is velit, Pomponius ait, me eſſe furem *l. inter omnes.* §.*vlt.ff. de furt.* cui Alciati ſententiæ aſtipulatur text. in *l. ſi quis ſeruo. C. de furtis & ſeruo corrupto.*

Ex iure.

Mutuũ eſt contractus, qui neq; ſolemnitate verborum, neq; literis, neq; ſolo conſenſu contrahitur. In l. 5. *fin. de auro & arg. leg.* ait, argentum factum, dici, quod neq; in maſſa, neq; in lamina, neq; in ſignato, neq; in ſupellectili, neq; in mũdo neq; in ornamento ſit. Interdũ tamen cum aliæ haberi non poſſunt, eiuſmodi definitiones in iure probantur, vt Pomponius *in l.* 1. *ff. de*

ſupell.

ſupell. leg. ſupellex eſt domeſticum patrisfamilias inſtrumentum, quod neq; argento auro ve facto, vel veſti annumeratur.

Elenchus teſtimonij.

Vere diuina teſtimonia nunquam fallunt. In quaſi diuinis, vt pronuntiatis Ethnicorum, vatum & auſpicum, falſitas ſæpe ineſt. Humana autem teſtimonia ſæpiſſime fallant, id quod oſtendunt periuria quotidiana, falſæ conteſtationes, fallax fama, falſi rumores, vulgo receptæ opiniones, quæ rationibus ſubuerti poſſunt, præſertim ſaniorum auditorum. Præclare enim Plato in Critone ait, *non multitudinis ſed ſaniorum opiniones curandæ ſunt.* Saniores autem ij ſunt, qui veritatem ducem ſequuntur.

Exempla. 1.

Baldus hoc aſſerit, ergo tenendum eſt pro iure. Elenchus eſt teſtimonij ſeu auctoritatis, ea ſcilicet duplex eſt, neceſſaria, *vt legis*, & probabilis, *vt Iureconſultorum, quibus creditur, non quia dixerint aut ſcripſerint, ſed quia ſecundum ius & æquitatem reſponderint.* Sequitur igitur hoc: *Baldus ſuam aſſertionem probat legitima ratione, ergo eſt obſeruanda.* 2. *Ptolomæus non docuit modum octauæ ſphæræ, ergo octaua ſphæra non mouetur proprio motu, Moyſes in Geneſi nihil diſerte ſcripſit de creatione Angelorum, Ergo Angeli non ſunt conditi æterni:* Hic reſpondendum eſt: *ab auctoritate probati auctoris, non valere conſecutionem negate.*

Expoſiti ſunt Elenchi inuentionis, ſequitur ergo commonefactio de elenchis diſpoſitio-

nis,& primum enuntiatorum. Vitia enuntiationis eadem sunt, quæ inuentionis, si ea nimirum sit aliena, obscura, ambigua, falsa, siue aliquando (*dum dicitur incerta*) siue semper (*dum dicitur impossibilis.*)

Sed præterea enuntiatorum Elenchus fit, cum affirmatum pro negato, generale pro speciali, simplex pro composito, non oppositum pro opposito, contrave sumitur.

Exempla.

Cerasa acida sunt salubriora, pomum est fructus, hæc igitur cerasa sunt salubria. hic assumtio prorsus aliena est. *Bonum non possidetur ab improbis: diuitiæ possidentur ab improbis, Ergo diuitiæ nō sunt bonæ.* Intelligitur propositio de bono morali seu honesto. Assum. est contingens, quia etiam pij reges sunt diuites. *Si mouetur, est animal. Sed mouetur. Ergo est animal*, Est elenchus enuntiationis connexæ, non enim illico animal est, si moueatur quidquam, si cum sensu & vita mouetur, tum demum est animal. *Cum honestā hanc virginem stupraueris, vel ducenda tibi erit, vel dotanda*; falsa est hæc disiuncta, vera enim est, copulata, *Nam tibi & ducenda & dotanda erit.*

Exemplum ambiguitatis eiusmodi in iure est.

Iulius & Antonius delegati possunt cognoscere de causa. Seu Iulius & Antonius possunt trabem hanc ferre. Ergo Iulius potest. Dicat aliquis hanc consecutionem valere, quia a tota copulata ad quam-

quamlibet eius partem, valet argumentum, *vt pater & filius sunt in potestate alterius. Ergo & filius.* Atqui respondendum est in priori exemplo, copulam coniunctè accipi, id est, intelligi de vtroq;, non vero de altero tantum. *Christiani sunt liberi. Ergo non pendent Principi tributum.*

De Elenchis Syllogismi. CAP. XII.

Vitia syllogismi sunt, si alienus sit, si obscurus, si in partibus suis ambiguus, si falsus, vel ex parte, vel ex toto. (*Hæ fallaciæ oriuntur ex materia inuenta,*) si denique inconsequens seu inconstans fuerit (*hoc sophisma formæ & modi est.*)

Syllogismus alienus est, qui aliud concludit, quam sit propositum, vel qui ad propositā quæstionem non pertinet. Huius quasi species est οὐτις quasi nullus syllogismus, cum aliena sunt omnia. Hic locus est vulgari regulæ, *Ne sit aliud vel plus in conclusione, quam quod ex præmissis inferri potest.* Item, *in syllogismo non sint quatuor termini. Quando bibo bis ter, sum qualibet arte magister. Bis ter bibens, bibit magis quam ter, Ergo magister dicitur a magis & ter.* Respondebis alienam esse conclusionem; cum talis esse debeat, *Ergo bibens magis quā ter, sit magister.*

De Obscuro. CAP. XIII.

Obscuritas Verborum vel Rerum est. Illa vitium Grammaticæ vel Rhetoricæ, cum vox vel tropus est obscurus, hæc Dialecticæ est. Obscuritas in rebus dupliciter fit. Primum cum syllo-

gismi partes multis interpositis confunduntur, seu cum longa oratio interiecta inter partes syllogismi, facit, vt syllogismus vix agnoscatur. Deinde cum partes syllogismi de industria reticentur, vt statui non possit, quid inde efficiatur.

De Ambiguo seu ἀμφιβολία. CAP. XIIII.

Ambiguitas incidit interdum in vnam aut plures syllogismi partes. Et tum sæpe ratiocinantē in errorem falsæ conclusionis deducit.

In inuentionis elencho ambiguum oritur ex argumento. hic ambiguæ sunt quæstionis partes. Syllogismus igitur ambiguus est, cum ambiguæ sunt in eo quæstionis partes. Huc igitur pertinet ἀμφιβολία, quæ est orationis ambiguitas, nata ex dictionum syntaxi. Itemq; elenchus compositionis & diuisionis.

Exemplum.

Apollinis oraculum erat λοξὸν, *Crœsus Halyn penetrans magnam peruertet opum vim, Ego sum Crœsus, Halyn penetrans, Ergo magnā peruertam opum vim,* Deceptus est miser Crœsus ambiguitate propositionis ex generalitate orta. Putabat enim, peruersurum se vim hostium, peruertit autem suam. Ibi quæstionis partes sunt ambiguæ.

Vulgus Grammaticorum: *date crescendi copiam nouarum*, pro *crescendarum nouarum*. At primum *crescendarum*, non est Latinum, deinde falsa interpretatio est orta ex mala distinctione. Vera enim lectio hæc est, *date copiam crescendi,*

ſcendi, hoc eſt, vt creſcant ij, nouarum qui ſpectandi copiam faciunt, id eſt, *qui nobis faciunt copiam ſpectandi nouas comœdias*. Elegans Latiniſmus eſt, ſi gerundio, duo adduntur genitiui, quorum alter ad ſubſtantiuum, alter ad gerundium refertur. Porta patens eſto nulli, claudaris honeſto. Hic ambiguum oritur ex mala diſtinctione.

Operam dederat Logicæ per aliquot annos, honeſto genere natus adoleſcens Pariſiis: domum reuocatus, vt ſuam ſapientiam oſtenderet, in menſa patris aſſidens, cum duo oua ſorbilia eſſent a matre allata; Quid tribus opus eſt, cum tantū ſimus duo, exclamauit. Patre mirāte, quomodo tria eſſe diceret, an non vnum & duo ſunt tria? ſubinquit: tum pater, ego ergo fili, quia ouis delector, duo iſta accipiam, tu tertio ſi voles vtere. Sic ille, cum appoſita eſſent oua, ſophiſticabatur eſſe ſex, vnum, duo, tria ſunt ſex, in hac patina ſunt vnum, duo, tria oua, Ergo ſex.

De Falſo. Cap. XV.

Sæpe præmiſſæ omnes, ſæpe vna, falſæ ſunt. Tum inficiatione vtemur, & falſitas refellenda. Huc refer incertum, falſum, cum pro fortuito, pro neceſſario ſumitur, accidentarium, pro καθ' αὑτὸ, committitur fallacia accidentis. *Anima eſt ex ſemine traduce, Ergo mortalis.* Qualis enim cauſa, talis eſt effectus. Antecedens eſt incertū & dubiū. Nam phyſici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt, an anima ſit ex parētibus, an cælitus corpori immittatur. Huc etiam pertinet elen-

chus petitionis principij, *vt purgatorium eſt, ergo miſſæ ſunt celebrandæ pro defunctorum animis.* Hic antecedens magis dubium eſt, quam quæſtio ipſa.

De inconſequente ſeu παραλογισμῷ conſequentis. CAP. XVI.

Syllogiſmus inconſequens eſt, qui non conuenit ad normam artis: *vt, cum partes inter ſe non cohærent conſtanter, aut cum præmiſſæ veræ ſunt, & tamen concluſio falſa.* Hic igitur non partium falſitas, ſed concluſionis inconſequentia refellitur; quanquam interpres Ariſtotelis quidam huius loci paralogiſmos in materia & forma peccare ſimul doceat. Græcis eſt ἀσυλλογιστία item ἀνακόλουθον, Latinis fallacia conſequentis. Quo refertur interdum fallacia a dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter.

Exempla. Vitia inconſequentiæ.

Omnis liber viuit, vt vult, ego viuo vt volo, ergo ſum liber, Error eſt inconſequentiæ, quia in ſecundo genere ſimplicium ex omnibus partibus affirmatis vitioſe concluditur. Tale eſt autem hoc; *Omnes qui ſunt ſaluati, ſunt etiam vocati externe. Simon externe fuit vocatus, Ergo fuit ſaluatus. Viua fides eſt neceſſaria ad iuſtificandū, viua fides eſt, quæ habet bona opera, Ergo bona opera ſunt neceſſaria ad iuſtificationem.* Eſt fallacia inconſequentis. Talis enim debebat eſſe complexio, *Ergo aliquid habens bona opera, eſt neceſſarium ad iuſtificationem. Leges cōcedunt vſuras, ergo recte faciunt qui exercent vſuras.* Nego conſequen-

ſequentiam, quia a facto ad ius non valet conſequentia. Huc etiam vitium inconſtantiæ pertinet, cum concluſiones non ſunt conſtantes, ſed interdum fallunt. Sic incompoſita argumenti diſpoſitione, fallaces & inconſtantes modi ab aliquibus traditi ſunt, vt cum retinetur conſequens, vt retineatur antecedens, Valet enim hoc Cliniæ apud Terentium; *Si nihil mali eſſet, iam hic adeſſent. Ad iam aderunt, dicit ille Clitipho. Nihil ergo mali, concludit Clinea.* At quod ſequitur non valet, *ſi Cometa eſt, lucet, Atqui lucet. Ergo eſt Cometa.*

De errore methodi. CAP. XVII.

Superſunt vitia Methodi, Alienum & Obſcurum (*quanquam ἄτακτον addi poſſet.*)

Alienum eſt, quod adhiberi minime neceſſarium eſt, vt *ſi quis docendus, doceri maxime velit tantum πάρεργα (vt commonefactiones, exhortationes, reprehenſiones) adhiberi ea, alienum, id eſt, ſtultum eſt. Si quis docendus doceri tamen nolit,* Vel *ſi potius eſt oblectandus aut permouendus, quam erudiendus, adhiberi initio definitiones & partitiones rerum, iterum alienum eſt.*

Obſcura methodus fit, primum ſi res docenda doceatur abſq; definitionibus, vt, *ſi in Grammatica voces non diſtribuantur in certa genera.* Secundo ſi rem in docendo non diſtribuas in proximas ſeu remotiſſimas partes. Tertio ſi ordinem partium permiſceas & confundas, ſi partes non proſequare eodẽ ordine, quo propoſitæ fuerunt, Græcis eſt σύγχυσις, id eſt, *pertur-*

batio ordinis ſeu hiſterologia, cum res dicuntur præpoſtero ordine. Quarto, ſi explicatio ab obſcurioribus progreditur, *vt cum itur a ſpecialibus ad generalia, item a compoſitis ad ſimplicia.* Quinto, ſi inter partes propoſitæ diſputationis digreſſiones longiores interponas. Tum enim non facile cernitur, qua via & quo ordine, tota oratio progrediatur.

Exempla.

In libris Organi Logici generalis Logicæ definitio deſideratur. Nec definit ibi Ariſtoteles argumentũ, nec cauſam, cum tamen inter omnes conueniat, vt in omni legitima conſtitutione, & doctrina res primum, qua de agitur, quid ſit, explicetur, ſicut in Phœdro Socrates admonet. Si quis partes Dialecticæ faciat doctrinam argumenti & enuntiationis, ſyllogiſmi & methodi, integrantes & remotiores partes nominat, cum eſſentiales & propinquiores partes ſint inuentio & collocatio.

Tertium exemplum.

Si quis ſubſtantiam diuidat in corpoream & incorpoream, & primum corporeã definiat & pertractet, is ordinem inſtitutum a ſe immutat. Idem iudicium eſto de eo, qui hominis partes facit corpus & animam, & de anima doctrinam tractationi corporis præmittit, Ordinis tamen eiuſmodi immutatio, non eſt vitioſa, cum commoditatis aut voluptatis ratio ſpectanda eſt, id quod in methodo prudentiæ fieri ſolet. Longius digredientibus ab inſtituto dicere licet, diſputare non eſt de variis clamitare, ſed dicere, quæ faciant

πρὸς ἴπος. Si in Theologia ab homine ad Dei creaturas, a geniis malis ad ſpiritus, in iuriſprudentia, ab emtione ad contractum, in Ethica a iuſtitia ad virtutem quis deueniat, is progreditur retrogrado ceu cancer vt ſolet ire pede.

De Geneſi. CAP. XVIII.

Geneſis eſt, qua aliquid congruenter legibus & præceptis Dialecticæ condimus, & efficimus.

Dicta a γίγνεσθαι, id eſt, fieri ſeu naſci, quod nouum opus arti gignat.

Conſiſtit in Scriptione & Dictione.

Vtraq; eſt Subita ſeu extemporalis, vel Cogitata accurateq; facta.

Rurſus ſcriptio & dictio, atque ita Geneſis in duo diuiditur genera. Vnum vocatur Imitatio, alterum dicimus Quæſtionem liberam.

Imitatio eſt, cum auctoris alicuius illuſtris ſcriptum in aliam rem, ceu aliud argumentum deducimus, ita vt diuerſa in expoſitione & applicatione ſimilitudo ſententiarum, compoſitionis & ordinis conſtanter ſeruetur: verbi gratia, *ſi Tyro, cum Ciceronis orationem aliquam audiuit, & iam intelligit in ſimili materia Dialecticas virtutes eius in inuentione & collocatione rerum pro viribus æmuletur, & exprimat.*

Eſt μερικὴ Partialis vel καθ' ὅλου, id eſt, totalis.

Partialis eſt, cum illuſtrem locum aliquem auctoris æmulamur, & imitamur. Totalis eſt cum totum opus imitamur.

De rerum autem imitatione hic loquimur, qua conuertitur ſententia in aliam; verborum enim imitatio eſt Grammatica Logica, & Rhetorica, cum nimirum ſingularum dictionum intelligentia, & verborum coniunctorum phraſi expoſita, conſimilis alicuius ſententiæ thema vernaculo ſermone præſcribitur, quod propoſiti auctoris verbis phraſiq; redditur, de qua re licet ſumere exempla a Scoro in *libello de ratione linguæ Latinæ & Græcæ addiſcendæ*, Item Matthæi Dreſſeri, & Martini Cruſij exercitationibus.

Cæterum in imitatione Logica, operæ pretium fuerit adhibere quædã progymnaſmata, & tanquam præluſiones. Id quod ita fiet primũ. Thema quoddã proponatur, cuius quæruntur vel cauſæ ſolum, vel effectus, adiuncta, vel ſubiecta. Deinde definiatur aut diuidatur ex argumentis primis, tum ex omnibus locis deſcribatur. (*Hinc enim diſputandi & amplificandi copia oritur,*) Poſtea quæſtio cum argumento nũc ſimpliciter, nunc coniuncte concludatur.

Partes ſyllogiſmi infirmæ confirmentur.

Præterea in noſtris ipſorum Epiſtolis & in Epigrammatibus, in Pſalmis, conſtituatur thema aliquod, & certa conſtituantur argumenta. Deniq; thema ſimplicis rei ducatur per omnia argumẽta, quæ primum nude ponantur, vt deinde ex iis omnium generum enuntiationes fiant, ex enuntiationibus vero, ſi dubiæ ſint, aſſumto argumento, ſyllogiſmi cõficiantur. Thema vero ſententiæ non neceſſe erit confirmari

per

per omnia argumenta, ſed pleraq;, & quidem præcipua. Imo illud interdum ἀδύνατον eſt, quia materiæ quædam ſunt vberes ſeu fœcūdæ, quędam vero ſteriles.

Cap. XIX.

Continens exempla progymnaſmatum.

Stellæ: efficiens, procreans & conſeruans cauſa eſt Deus. Materia eſt ſimpliciſſima & cœlo ſimilima, ſiue & aliquid ſit ἀνάλογον igni ſiue aeri, ſiue aquæ. Forma eſt denſior lux. Finis (*qui res creatas ſpectat*) vi ſua omnia inferiora vegetare, fouere, & ſua luce perluſtrare; qui Deum reſpectat, gloriam diuinam prædicare. Effectus vero ſunt fines, efficere gratas vices dierum, & noctium, annorū & menſium, temperare qualitates in natura elementari. Subiectum eſt firmamentum ſeu cœlum tanquā locus communis. nam & ſuus cuicunq; ſtellæ locus proprius eſt, aliæ ſunt in Zodiaco, aliæ extra Zodiacum.

Obiectum. In quæ agunt ſtellæ, ſunt elementa, corpora noſtra, fruges.

Adiunctum. *Orbicularem figurā*, ita infixam eſſe orbi, vt immota perſiſtat, & tamen cum ſua ſphæra moueri tanquam vehiculo, longe a terris diſtare, interdiu ſolis lumine tegi, certum & regularem curſum in cœlo tenere, eſſe perpetuam, numero comprehendi vel non comprehendi, &c.

Diuerſa, fax & ſtella.

Diſparata, Angelus, Cometa, ſtella.

Aduerſa non inuenio, niſi quis, vt vnum &

multum aduersæ opponuntur: ita aliquis etiam ſtellam & ſidus opponere velit.

Relatum Quodammodo eſt orbis.

Priuantia; ſtellatum eſſe, & ἄναστρον.

Contradicentia, ſtella, non ſtellæ.

Comparata paria, ſtella & ἀστὴρ, item ſtella & locus ſtellæ.

Imparia, maiores vel minores eſſe terra, excedere terram, vel ab ea excedi.

Similia, lucerna, Eccleſia, anima hominis, ſtella.

Diſſimilia, ſtella & vita hominis.

Notationem non inuenio, quæ mihi placet.

Coniugata, ſtella, ſtellatum, conſtellatio.

Integrum. Orbis eius. Pars eius eſt radius vehens lucẽ. Species eſt ſtella polaris vel canopus, Genus eſt globus vel corpus vel eſſentia.

Diuiſio, ſtella eſt fixa, vel rapida, phyſica, vel hyperphyſica.

Definitio, ſtella eſt globus in cœlo, id eſt, corpus rotundum in cœlo, denſior & lucidus.

Teſtimonium eſt ſacrarum literarum, & oculorum. Hinc iam fiant Enunciationes, vt habeas εὐπορίαν προτάσεων, id eſt, *copiam propoſitionum*.

Deus creauit & conſeruat ſtellas, diſpoſitio eſt effecti cum efficiente, & enunciatio eſt κατὰ παντὸς & καθ' αὑτό. *Stellæ conſtant e materia cœleſti, quæ ἀνάλογος eſt elemento cuipiam.* Diſpoſitio eſt materiatæ & materiæ. In ſtella tamen denſior lux compacta atq; conferta, hinc forma dicitur de formato.

Diuer-

Diuerſa. *Quanquam fax eſt, tamen non eſt ſtella.*

Non Angelus, ſed ſtella eſt, ſunt diſparata.

Stella eſt ſui orbis ſtella, eſt relatio.

Si ſtella eſt, falſum eſt, non eſſe ſtellam, Contradicentia.

Comparata, *Tantundem valet ſtella quam ἀςὴρ.*

Stella & locus eius æquales ſunt paria.

Luna eſt minor terra, ſol maior: imparia ſunt.

Similia, *vt ſtellæ præſunt inferioribus, ita animæ corpori, vt ſtella interdũ occultatur, ita etiam Eccleſia in tantas anguſtias redigitur, vt aliquando vix conſpiciatur.*

Proportio. *Quod lucerna eſt palpitanti in tenebris, hoc ſtellæ ſunt mundo.*

Diſſimilia, *ſtella & vita. Non vt ſtellæ oriuntur & occidunt, nunc adſunt, nunc abſunt, nunc abeunt, nunc redeunt, ſic & vita hominis exſtinguitur, & viciſſim accenditur inquiunt Epicurei.* A ſtellis cœlum ſtellatum eſt, ſtelligerum dicitur, & conſtellationes oriuntur.

Teſtimonium, Stellas eſſe teſtantur experientia & ſacroſancta ſcriptura.

Nunc fiant ſyllogiſmi, ſitq; thema refutandum.

Stella, quæ præluxit Magis, non fuit phyſica ſtella.

Primus ſyllogiſmus a fine, vſu, & effecto.

Stella naturalis a Deo ad vſum eſt condita, vt gratas efficiat vices temporum, vt qualitates in materia elementari temperet. Stella Magorum exori-

ente ad Christum venientium comes, hunc vsum non præstitit, sed ideo apparuit, vt Magos deduceret ad natum Christū. Ergo non fuit physica stella.

Secundus, ex speciebus & loco subiecto.

Stella physica est erratica aut fixa; & quidem stella quæ Magos est comitata, non fuit errans neque inerrans, quia exstitit in aere, Non igitur fuit Physica stella.

Tertius syllogismus, ex adiunctis.

Naturalis stella est corpus perpetuum, interdiu non conspicitur in terris, propter maius lumen solis, & analogum ac certum motum in cœlo tenet; stella quæ præcessit Magos non fuit corpus perpetuum, (quia neq; ante neq; post conspecta fuit,) fulsit & conspecta est interdiu, non minus quam noctu, non tenuit regularem cursum, sed se prorsus accommodauit ad iter Magorum, vt cum ipsis & procederet & consisteret. Consequitur igitur non fuisse naturalem.

Vltimo, *Stella physica tanto interuallo a terra distat, vt exacte nihil possit ostendere. Stella quæ præiuit Magis, non abfuit longo interuallo a terra, quia exacte monstrauit & domum, in qua fuit Ioseph & Maria, Ergo non fuit naturalis stella.*

Secundum exemplum de igne.

Causa efficiens physica est calor intensus de sententia quorundā, Item motus cœli rapidissimus, quod magnā aeris partem secū rapit atq; incēdit, vt fiat ignis. Prima causa est Deus, qui in Genesi in historia Mosaica cōdidit ignē, de sententia quorundam Theologorum, cum dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Causa con-

ſa conſeruans eſt res ſicca, facile inflammationem recipiens.

Materia eſt tenuis ſubtilisq; eſſentia ad ſummam raritatam redacta.

Forma eſt purus feruor, ipſaq; ſumma attenuatio.

Finis eſt aquæ & terræ frigus, in corporibus ſecretis temperare vitalem eorum ſpiritum, fouere, coquere, maturare.

Effectus calefacere, aliis rebus alimentum præbere, generare.

Subiectum res ignita. Subiectus locus eſt ſuprema regio elementaris lunæ proxima. Item terræ viſcera.

Obiectum eſt, quod igneſcit.

Adiuncta ſunt, rotunditas, leuitas, raritas, calor & ſiccitas.

Diuerſa, ignem eſſe, & tamen non eſſe aerem immenſum.

Diſparata, flamma, terra, aqua, ignis.

Ignis, ſi ipſe calor intelligitur, aduerſum ei eſt frigus.

Priuantia ignium eſt τὸ ἄπυρον.

Contradictoria, ignis, non ignis.

Paria quibuſdam ſunt aer ſubtiliatus, calefactus & incenſus & ignis. Aliqui lucem cœleſtem & ignem paria faciunt.

Paria contraria ſunt, igne reſolui & frigore condenſari. Imparia, Minus quidem aqua. Maius vero totus mundi globus.

Minus item eſt res, quæ ſuſtinet vim ignis.

Similia ſunt equus, & humor, & ignis, item

orbes cœleſtes & ignis. Diſſimilia: noſter ignis quo nihil eſt edacius, & ignis quod eſt elementum. Ignis genus eſt elementum.

Diſtributio: Ignis alius poteſt dici ignis generans ſeu fouens, alius depaſcens & deſumtiuus.

Definitio ignis, eſt ſumma caliditas iuncta ſiccitati, vel eſt calor viuificus, ſingulis rebus inditus; vel eſt elementum leuiſſimum, rariſſimum, calidiſſimum & ſiccum.

Coniugata, Ignis, ignire, ignitio, ignitum.

Teſtimonium, ignem eſſe, teſtantur excoctiones metallorum in cauernis terræ, & chymicorum extractiones.

Ignem non eſſe Cardanus ait.

Diſpoſitio diuerſorum.

Enuntiationes, *licet ignis ſit calefactus aer, eandem tamen cum aere naturam, & proprietatem non habet, vel, eſt quidem aer ſubtiliatus, ſed non ignis.*

Diſpoſitio diſparatorum.

Non eſt flamma, non terra, non aqua ſed ignis, igne tam reſoluuntur omnia, quam frigore condenſantur.

Diſpoſitio Maiorum.

Ignis eſt maior ſuo globo inferioribus elementis. Item, *ſi res quæ ſuſtinent vim ignis aliquandiu ſunt calidæ, multo magis ignis vt cauſa, calidus erit.*

Diſpoſitio ſimilium.

Vt orbes cœleſtes non cernuntur, ſic nec ignis propter raritatem materiæ non cernitur.

Item

Item similitudinis disiunctæ seu proportionis.

Sicut se habet equus ad pabula, ita ignis ad res subiectas, at corpus nostrum cibo, equus autem alitur pabulo, Ergo & corpus nostrum fouetur igne. Vt humor ad siccitatem: ita ignis ad frigiditatem se habet, sed humor tollit siccitatem, Ergo ignis tollit & frigiditatem.

Dispositio dissimilium.

Non vt nulla corpora nascuntur de flamma; sic & ab igni elemento nihil generatur. Hoc enim est generationis & conseruationis rerum causa.

Coniugatorum.

Ignis ignit ferrum, ex ea ignitione dicitur ignitum.

Syllogismus.

Si ignis est, cernitur, sed non cernitur, ergo non est. Respondeo, quod non cernitur ignis, in causa est raritas materiæ, ob quam eandem caussam cœlestes orbes effugiunt obtutum nostrum. Syllogismus. *Sine calore cœlesti viuifico nihil generatur & fouetur. Ignis magni nominis viris est calor cœlestis ζωοποιός. Ergo ignis alit, generat, fouet & conseruat.* Syllogism. *Elementum ignis viuificat. noster ignis vero non viuificat, sed potius consumit, & depascitur. Ergo noster ignis non est elementum.*

Tertium exemplum Theologicum de maiestate Christi.

Efficiens maiestatis Christi in tempore re-

ceptæ eſt tota diuinitas, quæ fecit decretionem redemtionis generis noſtri & formationem ſuſcepti hominis cooperata eſt, *vt conſilium Toletanum 6. capite loquitur.* At λόγος ratione eſſentiæ abſolute conſideratus, ſeu extra communionem, accepit maieſtatem ſuam a patre, non temporis, ſed ordinis reſpectu. Eſt enim æterna maieſtas, vt generatio æterna eſt ex patris ſcilicet ſubſtantia.

Materia. Materiæ loco eſt genus, ſcilicet gloria & dignitas.

Forma, eſt quod Chriſti excellentia, partim eſt æqualis maieſtatis patris, partim ſuperat gloriam omnium creaturarum.

Finis maieſtatis, vt creatura rationalis eum celebret in omni æternitate, vt Chriſtus recte ſalutariter ac efficaciter defungi poſſet officio mediatoris & redemtoris.

Maieſtatis *oppoſita* & *diuerſa* ſunt maieſtas ipſa ſeu gloriæ participatio & localitas. Etſi enim ſedet Chriſtus ad dextram maieſtatis, tamen ſedet in excelſis, id eſt, ſupra omnes cœlos, & licet data ſit Chriſto maieſtas, tamen non ademta eſt ei localitas, & licet Chriſtus Epheſ. 2. dicatur a patre poni caput Eccleſiæ, tamen hoc non derogat maieſtati ipſius λόγου, id eſt, Deitatis.

Diſparata ſunt maieſtas Chriſti, Angelorum, principis, cancellarij doctoris.

Aduerſa eſt maieſtati ac gloriæ Chriſti humiliatio, quod ſe abiecerit filius Dei infra omnes homines, vt coram æterno patre iacuerit proſtratus

ſtratus ac ſupplex pro nobis, deriuata in ipſum vera ira aduerſus noſtra peccata, perinde ac ſi ſe ipſe noſtris ſceleribus polluiſſet.

Priuantia] Secundum humanitatem non eſt exæquatus Deitati Chriſtus. Sic enim Symbolum habet Athanaſij, *æqualis Deo ſecundum diuinitatem, minor vero ſecundum humanitatem*, & ipſe Chriſtus inquit, *pater maior me eſt*.

Similia] Similis ex parte maieſtas Chriſti, quatenus homo, eſt claritati ſolis.

Diſſimilia] Non talis maieſtas Chriſti, qualis mortalis & impotentis homuncionis.

Notatio] Maieſtas dicitur a maius, quaſi maior dignitas ſeu amplitudo.

Coniugata] Maieſtas, maieſtaticus, maieſtatice.

Partes] Partes maieſtatis Chriſti ſunt ſeptem. *Prima*, natiuitas ex æterno patre. *Secunda*, vniuerſalis præſentia, immenſa potentia, abſoluta & ſumma bonitas, infinita ſapientia, id eſt, ineffabilis miſericordia. *Tertia*, vnio hypoſtatica, & perſonalis. *Quarta*, communicatio idiomatum. *Quinta*, exaltationis gloria, ſeſſio ad dextram patris, beneficia redemtionis, amplitudo imperij. *Sexta*, adoratio. *Septima*, dona perfectionis ſeu excellentia donorum, quibus exornatus eſt, quam patres interdum vocant Deificationem. Hæc enim donorum collatio ſeu θεία ἀξία, *vt Iuſtinus loquitur*, ad communicationem idiomatum diſtincta eſt.

Ex his partibus *prima & ſecunda* reſpiciunt ὑπόστασιν & naturam λόγου ſeu Deitatis, & λόγῳ

proprie tribuuntur, non humanitati. Nihil enim ex æterno patre nascitur preter solum λόγον. Et nihil præter solum Deum est infinitum & immensum. *Tertia & septima* respiciunt naturã assumtam. Ea enim cum verbo diuinæ naturæ vnam constituunt ὑπόστασιν. Et hinc *homo Iesus Nazarenus* vocatur, & est Deus. Hinc recte dicitur, *caro Iesu Nazareni facta est Dei caro, Corpus Iesu Nazareni factum est Dei corpus*. Est & humana natura ἀναμάρτητος, id est, absq; peccato, & alias habet prærogatiuas, quibus & angelos & nos excellit. Et hinc dicitur *Iesus Nazarenus diuinus*, imo *summe diuinus homo*, & *corpus eius diuinum & gloriosissimum, caro eius perfectissima*. *Quarta* recipit personam seu personæ, quia Deus & homo est, vnitatem, & hominis Christi gloriam amplificat. Filius enim Mariæ est conditor cœli & terræ, & vbiq; est præsens, quia vna & eadem persona est Deus & homo, persona nimirum in duabus subsistens naturis. *Quinta* officium Christi respicit, & toti personæ tribuitur, & Christo conuenit secundum vtramq; naturam. Christus enim est noster Mediator, redemtor, iustificator, saluator, summus sacerdos, Ecclesiæ caput, pastor secundum vtramq; naturam, sedet ad dextram Dei, & dominatur omnibus creaturis secũdum vtramq; naturam, seruata vtriusq; naturæ proprietate. *Sexta* videlicet, adoratio respicit & personæ vnitatem, & arctissimam copulationem duarum naturarum in Christo, & maiestatem officij seu potestatẽ saluandi & liberandi

genus

genus humanum, a peccato & morte, & dandi vitam æternam. Quare ad totam personam, quæ θεάνθρωπος, dirigitur, non ad alterutram naturam seorsim.

Species seu diuisio maiestatis. Alia est τῆς οὐσίας τοῦ λόγου, id est, essentiæ verbi maiestas, alia τῆς οἰκονομίας, id est, dispensationis seu ministerij & missionis. Maiestas essentiæ verbi est, esse Deum ὁμοούσιον, συναΐδιον, ὁμότιμον, id est, *coessentialem, coæternum & coæqualem gloria.* De hac Anastasius in Symbolo; *Patris, filij & spiritus sancti, una Deitas, æqualis gloria, æterna maiestas,* Et Cyprianus lib. 6. cap. 4. *Etsi corporis sui præsentiam hinc subduxit, maiestate tamen diuinitatis semper adest.*

Hæc maiestas λόγου est, & manet idioma essentiale ipsius, & nulli creaturæ secundum seipsam & in seipsa realiter competit.

Maiestas οἰκονομίας est λόγου incarnati, seu Christi Dei & hominis gloria.

Hæc priore quidem inferior, sed tamen nihil habet in tota rerum naturam, quod ei æquiparetur.

Subdiuisio] Maiestas œconomiæ est tum assumtæ tum officij, conueniens Christo secundum vtramq; naturam. Illa est ex vnione per se considerata, hæc ex fine vnionis, propter quem vnio facta est.

De maiestate humanitatis dictum ad Heb. 2. intelligitur, *Non angelos, sed semen Abrahæ assumsit.* Item dicta hæc Luc. 2. *Proficiebat sapientia.* Psalm. 45. *Vnxit te Deus præ consortibus tuis.*

Luc.6.& 8. *Quando attingitur corpus Chriſti, exit virtus.* De illo Matth.14. *Ambulat ſupra fluctus maris.* Et alia, quæ loquuntur de donis ſpectantibus ad carnis aſſumtæ glorificationem.

De maieſtate officij dicit Chriſtus; data eſt mihi (*ſoli ſaluatori ſecundum Athanaſium*) omnis illa poteſtas liberandi genus humanum a peccato & morte, ac dandæ vitæ æternæ, repellendi hoſtes, & exercendi Iudicij, in quo damnaturus ſum incredulos, ſaluatis fidelibus, omnia deniq;, quæ mediatori congruunt non minus potenter quam ſapienter, & mirando cum ſucceſſu, contra inferorum portas tranſigendi. De hac item gloria loquitur dictum: *Omnia mihi tradita ſunt a patre.* Item, *dediſti ei poteſtatem omnis carnis.*

Definitio] Definitio nominis maieſtatis ſignificat magnificum gloriæ ſplendorē & eminentiam. *Definitio rei,* Maieſtas Chriſti eſt ſumma gloria, ſplendor, ἀξία καὶ ὑπεροχὴ, id eſt, dignitas, perfectio, eminentia perſonæ & officij eius, a creaturis rationalibus ſumma cum reuerentia & cultu agnoſcenda & prædicanda. Teſtimonia iam ante dicta ſunt ſparſim.

Nunc ad ipſam imitationē accedimus. Rem igitur, quam imitandā ſuſcepimus, ſummā quæſtionē, quo pertineat, & quo ex fonte inuentionis ſit deſumta, conſiderabimus. *Secundo* inuentionis mēbra reliqua & methodū inſpiciemus, diſtributis generalis quęſtionis partibus & mēbris in ſua capita inuentionis, & methodo diligenter examinata & iudicata. *Tertio* amplificationes

cationes

cationes & prosyllogismos suis locis, ac verborum & rerum quarumuis ornatum in membris singulis obseruabimus. *Quarto*, præcursione interpretationis, & lumine explicationis verborum & rerum, adeoq; virtutibus auctoris ad imitandū propositi cognitis & perspectis, quæstio aliqua consimilis earum rerum, quæ ab illo tractantur, imitanda proponetur. *Quinto*, quæstionem imitationi propositam, quam maxime ad similitudinis expressionem accommodabimus, & quoad veritas rei latura est, inuentionis, dispositionisq; membris accurate & ad viuum fere in proposita quæstione expressis, sententias sententiis, periodos periodis, incisa incisis, membra membris quasi æquissima lance distributa opponemus. Ita enim inuentionem acuemus, & iudicandi peritiā confirmabimus, nec leuiter purum & incorruptū sermonem augebimus. *Ad extremum* imitatio non seruilis, sed liberior esse debet, licet enim addere, detrahere, commutare, transponere.

Cæterum bono imitatori tenendum est, vt conetur non tantum efficere aliquid par, sed etiam interdum melius. Maxime ei etiam habenda est ratio τοῦ πρέποντος, id est, decori & vitanda περιοσοδέχθα, & ὑπερηφανία, At enim dicat aliquis, *An non imitari est furari? Imo vero.* Respondeo, est velitari & certare cum antiquissimis. Si integra verba transcribimus, hoc est furari.

Exempla imitationis supra in inuentione posita.

Imitatio exempli primi Poetici in Analysi.

Sit propositio? *Mene incepto desistere victam,*

Imitatio sit indignationis similis, hoc pacto, *ego igitur a peccatis nunquam liberabor?* Argumentum, *quia e corde vitiositatem natiuam, & affectiones malas expellere nequeo.* Syllogismus, cui propositio deerit; Perfectus est talis, *si cordis vitia eradicare non licet, nunquam liberabor a peccatis. Sed primum, Consequens ergo,* Prosyllog. Ass. *quippe vetor sanguinis & originis natura deprauata.* Hic tamen prosyllogismus refutabitur ab exemplis, eritq; refutationis quęstio, peccatum originis tolli posse: Argumentum, *quia ex patribus multi etiam in grauissimis delictis diuina gratia adiuti, peccatis quodammodo repugnare & resistere potuerunt.* Syllogismus perfectus talis est: *Si maiores peccatis resistere potuerũt, Ergo & ego resistere potuero Dei auxilio.* Assumt. *Sed isti restiterunt, Ergo & ego.*

Imitatio secundi exempli.

Æole namq; tibi, &c.

Petitio similis sit, vt Deus suo spiritu genus humanum regat & emendet. Argumentum a relatis paribus addatur. Exordium petatur ab adiunctis & effectis Dei. *O Deus tibi vni potestas rerum omnium, quia tu hanc in iis exercere soles.*

Narratio occasionem petitionis exponat; quia generis humani natura ad interitum præsentissimum ruit, peccatis peccata cumulat, & cœlum miscet auerno.

Propo-

Propositio sit, *Incute vim malis, infernasq; obrue diras, & resiste Diabolo.* Confirmatio, *sunt homines, qui grato ore domine tuum nomen prædicabunt, & glorificabunt.* Prosyllogismus a finibus, *Ne præstantissima creatura tua turpissime intereat, & tui dissimilis imago sit, sed perpetuo tecum viuat.*

Imitatio tertij exempli.

O socij neq; enim ignari, &c.

Thema sit hortationis ad diligentiam in studiis continuandis. Adhibeatur duplex argumentum, primum a maioribus, secundum a finibus. *O pueri (neq; enim ignari sumus ante laborum! O passi grauiora!* Amplificatio ab effectu, *dabit quoq; hæc res vberem fructum.* Prosyllogismus a similibus, *Vos & fontem Asinorum superastis, partẽ aliquam itineris ad Parnasi iuga emensi estis; Nullus & nemo, qui mordebant se in sacco, a vobis interfecti sunt, scopulos Grammaticorum præteruecti estis, sæpe ferulam experti estis.*

Sequitur sententia hortationis, *Renocate animos, vigilemq; laborem in artibus sumite.* Argumentum a finibus, *Et hæc olim vos neglexisse pigebit, per varios casus, per tot molestias rerum ad Palladis arcem tendimus, metas tibi Musa ostendit.* Amplificatio ab effectibus, *Illic vobis aurea surgent secula.*

Conclusio; *Durate & vosmet studiis seruate melioribus aptos.*

Primum exemplum.

Siccine me vinctum peccati iure teneri?

Nec posse ex anima natiuam pellere labem?
Quippe veter carnis vitio tristiq; reatu.
Numinis auxilio patres ne resistere multi
Peccatis potuere, quibus fœdata Papatus
Sorde fuit verbi lux? fixas pectore flammas
Et furias animi vincire, vt congrua legi
Vita esset: quid ego, qui Christi signa secutus,
Aura diuina afflatus, conuertor in hostem?
Et vincam, quisquam de Christi nomine nomen
Expetat, vt cassis verbo nos gentibus æquet.

Secundum exemplum.

Christe Deus, tibi namq; pater cœli atq; soli rex,
Et mulcere hostes dedit & prosternere verbo,
Gens inimica mihi mille intentare pericla
Ausa furit, cœlumq; imo commiscet auerno.
Incute vim prauis, Sathanæ compesce tumultus,
Tu labia & plectrum, nobis cum corde dedisti,
Hæc, dum vita manet, soli tibi sacra dicabo.
His grates cantabo tuæ præconia laudis,
Omne vt sic tecum cœli regione per æuum,
Viuam, nec pereat manuum labor ipse tuarum.

Tertium exemplum.

State viri, neq; enim immemores sumus ante laborum.
O passi grauiora, dabit Deus his quoq; finem,
Et vos infernam rabiem rigidosq; tyrannos
Vidistis: Vos & mundi conuitia dira
Experti: reuocate animos, mœstumq; timorem,
Mittite, & hæc quodã placide tolerasse iuuabit,
Per varios casus, per tanta pericula rerum,

Ten-

Tendimus in cœlum, sedes vbi Christe beatas
Omnibus ostendes, qui te coluere, tuumq;
Ob nomen sunt passi: Illic regna aurea surgent.
Durate & mecum casusq; manete per omnes,
Durate & vosmet rebus seruate futuris.

Quartum exemplum ex initio lib. Æneid. vbi dicitur, annuus exactis completur, &c.

Hoc loco Virgilius agit de exsequiis Anchisæ parentis Æneæ.

Hunc accommodabimus ad parentalia, seu annuum carmen in obitũ docti alicuius viri.

Annuus exactis completur mensibus orbis,
O cœtus varij Iuuenumq; virumq; decori,
Ex quo relliquias diuiniq; ossa Philippi
Condidimus terra, & mœstas defleuimus vmbras.
Iamq; dies lugubris adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum, dum vita manebit, habebo.
Namq; ego si Scythicis agerem regionibus exul,
Annua iusta tamen funebresq; ex ordine pompas
Exsequerer, illi, si fas, altare sacrarem.
Nũc ergo ad cineres, sanctissima busta Philippi,
Adsumus vna vltro, & lacrymis licet ora madescant,
Vt vix singultim possimus dicere pauca,
Fert animus nostro persoluere iusta parenti.
Ergo agite & cuncti mœstum celebremus honorem,

Membris exigui, magni sed in arte Philippi.
Poscamus Christum, nos hæc vt sacra quotannis
Hac facere vrbe velit, qua sunt pia iusta Philippi.
Ore fauete omnes, vobis ego voce praibo.

Cap. XX.

Imitatio Epistolæ V. lib. IIII. cuius initium est.

Posteaquam mihi renuntiatum est, &c.

Propositio est, ne nimium angaris de iactura rei familiaris.

Hæc sententia confirmabitur totidem argumentis, quot habuistis in Analysi. Exordium item & conclusio fere eadem hic, quæ istic.

Posteaquam mihi renuntiatum est de iactura rei tuæ familiaris, sane quam pro eo ac debui grauiter molesteq; tuli, communeq; id domesticum malũ, existimaui: qui si istic affuissem, neq; tibi defuissem, coramq; tibi consilio meo profuissem. Etsi genus hoc consolationis tenue & exiguum est, tamen, quæ in præsentia mihi in mentem venerunt, de iis decreui te breuiter admonere, non quod mea sapientia te iuuari credam, sed quod omnino amore adductus aliter facere nequeam. Hactenus exordium.

Propositio.

Quid est, quod te tantopere excruciet rerum tuarum immutatio? cogita quemadmodum adhuc naturæ nostræ lapsus nobiscum egerit, & nobis eripi quotidie, quæ hominibus non minus quam ipsa vita

vita cara esse possint, valetudinem, honestatem, mentem & omnem vitæ frugalitatem. Hoc vno incommodo addito, quid ad calamitatẽ adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus mãsuefieri debet, atq; omnia æquius ferre? An paupertatẽ credo metuis? Quoties in eam cogitationem necesse est vt tu veneris, & nos sæpe incidimus, his temporibus admodum præclare cum iis esse actum, quibus sine magnis diuitiis fas est vitam cum tranquillitate coniunctam agere. Quid autem fuerit, quod te hoc tempore ad cumulandum opes magnopere exstimularẽ posset; quæ res? quæ spes? quod animi solatium? vt inter alios ciues ditissimos excelleres? & magnam gloriam aucupareris? licitum est tibi credo pro tui animi magnitudine & liberalitate in hac rerum omnium frugalitate fructum deligere, cuius perfectionis diuitias tuas ad magnum nomen possidendum te tuto committere posse putares? an ex iis quæstum faceres, cuius cum florentem successum videres, amplitudine lætareris? Sed interim res partas paulatim in libidine deuorares, in amicorum etiam egestate, liberalitati parceres? Quid horum fuit, quod non prius quam vsurpatum, ademtum velis? At vero malum est partas res amittere? Malum est, nisi hoc peius sit istis prorsus se dedere. Quæ res mihi maximam consolationem afferat, volo tibi commemorare, si forte eadem res te confirmare & ad æquitatem animi reducere possit. In lectionem historiæ incidens cœpi calamitates hominum omnium temporum considerare. Principio Iudæa occurrebat; Deinde Ægyptus, hinc tota Græcia: Hinc ipsa Roma, quæ quondam

florentissima loca fuerunt, nunc longe aliam speciem habent. Cœpi egomet mecum cogitare: Hem nos homunculi dolemus, si quid e nostra re familiari interiit aut amissum est, quorum commoditas minor esse potest. cum vno loco tot hominum vniuersæ facultates proiectæ iaceant, vis ne tu te cohibere & meminisse vnam tibi detrahi earum. Crede mihi cogitatione hac non mediocriter confirmatus sum. Hoc idem si placet fac, vt ob oculos tibi ponas. Paulo ante vno tempore tot clarissima oppida mari terraq; vastata sunt. De totius finitimæ regionis vsu, fructu & possessionibus præterea tanta diminutio facta est, omnes ciues eneruati sunt, in vnius lucelli particula, si iactura facta sit tantopere commoueris? Quæ si hoc tempore non accidisset, paucis post annis tamen omnes pecuniæ tibi relinquendæ fuerint, quoniam huic vitæ vtendæ fruendæ sunt concessæ. Etiam tu ab hisce animū aliorsum auoca, atq; ea potius reminiscere, quæ tua amplitudine digna sunt; illa bona quandiu tibi opus fuerat inseruiisse, vna tecum fuisse, te Christiani nominis & religionis studiosum, ad æternam vitam collimasse, huic per baptismum consecratum fuisse, ista bonorum parte perfunctum esse, cum abusus accederet ab ipsorum vsu destitisse. Quid est, quod tu aut quisquam cum fortuna, hoc nomine queri possitis? Deniq; noli obliuiscite pietatis magistrum esse, qui aliis consueueris diuitiarum contemtum præcipere & persuadere: Neq; imitare malos legislatores, qui in alienis vitiis animaduertendis profitentur se legum habere potestatem, ipsi sibi licentiam omnem somniant, sed potius

tius quæ aliis præcepta, ea tute præscribere soles, tute tibi subiice. Nullæ diuitiæ sunt, quæ non occasio fortunæ afferat & cōmunicet, auferat & eripiat. Illud amplum fortunæ patrimonium te cum dolore expetere tibi turpe est, ac non eiusdem iacturā, virtute tantū animi vincere. Quod si quis etiam studiorum communiū sensus est, qui collegij totius amor in te fuit, pietasq; in omnes eius ordinis homines, hoc certe illud te facere nō vult, Da hoc vni, da cæteris familiaribus, qui tuo dispendio mœrent, da ordini tuo, vt si in simili malo opus sit, tua auctoritate & consilio vti aliquando possint. Deniq; quoniam in eam fortunam deuenimus, vt etiam tempori nobis seruiendum sit, noli committere, vt quisquam te putet non tam vitæ necessarium victum, quam potentiæ & veræ gloriæ spem lugere. Pluribus me cohortari sapientem pudet, ne videar superstitiose prudentiæ tuæ diffidere. Quare si hoc vnum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus hactenus te in abundantia rerum pulcerrime ferre successum felicem, magnamq; ex ea re laudem adeptum. Fac aliquando intelligamus in egestate te aduersam fortunam æque ferre posse. Neq; id grauius quam deceat tibi onus videri, ne ex multis tuis laudibus, hæc etiam deesse tibi videatur. Quod ad fratrem tuum attinet, cum occasio mihi melior fuerit de eius rebus, quas hic geret, quemadmodum familia eius se habeat, certiorem faciam.

Conclusio Imitationis.

Hic ergo primus campus est, in quo Dialectica Genesis versari debet. Eiusmodi autē imitatio cum tyronibus plurimum prosit in iis diu,

multumq; exercebuntur, magnum operæ pretium erit, si sententiosos versiculos poetarum imitentur. Verbi gratia. Ennius: *Vnus homo nobis, cunctando restituit rem.* Imitare sic;

Vnus homo nobis moriendo restituit rem.
Vnus homo nobis fabricando restituit rem.

Virgilius:

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.
Tu sic immuta. Tantæ molis erat nostram reparare salutem.
Hæc tibi Penelope, &c. Ouid.
Has tibi sponsa notas mitto lentissime sponse,
Ne mihi responsum redde, sed ipse veni.

Item:

Non est in medico semper releuetur vt æger, &c.
Non est in peris, vt concilientur amores.
Plus pietas nummis irreprehensa valet.

Item:

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas,
Vino sæpe suum nescit amica virum.
Vino forma viget, vino fit alacrior ætas,
Vino sæpe suum quærit amica virum.

Item:

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.
Nulla salus terris, cœlum te poscimus omnes.

De Quæstione libera. CAP. XXI.

Sequitur alterum dictionis & scriptionis genus, quod fit sine vlla imitatione. Idq; multum proderit adultis, qui aliquandiu vires ingenij & prudentiæ imitatione virtutum hominum prudentium exercuere atq; auxere. Si igitur liberam aliquam quæstionem explicabunt, eam autem

autem dicimus omne thema, cuius tractatio ad nullius auctoris exemplum accommodatur, sed propria industria explicatur & conficitur, hæc altera geneseos via multum ipsos iuuabit; Hæc inquam altera Geneseos via, eaq; perfectior & difficilior.

Huius tractandæ, id est, componendæ præceptum vnum esse potest, vt omnes inuentionis artes & collocationis doctrinas excitemus, nullum intentatum argumenti genus relinquamus, omnibus syllogismorum simpliciũ & coniunctorum modis computemus; & rebus, quæ tractabuntur via & ordine, collocandis plane & facile quæstionem propositam deducamus.

Sed & liberæ quæstionis tractatio habet sua progymnasmata, contractiorq; & imperfectior est, seu incoata quodammodo, vel est plena, vel perfecta. Progymnasmata sunt futurorum operum quasi delineationes, quo pertinent tractationes gnomarum, Chriarum, Apophtegmatum, & succinctæ declamatiunculæ. Exempla, afferentur infra.

Plena tractatio artem exprimit perfectius, eaque sic absoluitur. Primo quæstionis vtraque pars subiecta & attributa per omnia fere argumentorum genera deducitur. Deinde inuenta vtriusq; partis propositæ quæstionis argumenta, *Primum* cum consequente parte quæstionis disponuntur, vt fiat syllogismi maior propositio; *Deinde* cum antecedente quæstionis parte similiter collocato, vt fiat assumtio, quam necessario conclusio sequitur. *Tertio* ar-

gumenta vario modo proponentur & concludentur, & pro natura rerum, temporum, locorum, vel ſecundum Martis, vel ſecundum prudentiæ methodum, diſponētur. Partes infirmæ ſyllogiſmi approbabuntur, ornabuntur, illuſtrabuntur, amplificabuntur. Sæpe commoratio & digreſſio in loco aliquo adhibebitur. prę-ſertim, vbi incidunt loci communes, cum quæſtione etiam inuentæ res diſponendæ ſunt, pro ſua natura, in ſuadendo, hortando, accuſando, commendando, gratiis agendis. *Vltimo* ſententiæ contraria vice refutabuntur argumentis contrariis.

Cap. XXII.

Formula tractandæ Chrias.

Diuinus ille Plato dicere ſolebat, *frondes virtutis enaſci atq; eſfloreſcere de ſudoribus & laboribus.*

Approbatio Chrias.

Æquum eſt, nos ſuſpicere Platonem Philoſophum tantū, quantus vix vnus fuit vllus. Philoſophum inquam, qui non modo Logicas & Phyſicas artes, ſed etiam Ethicam ſumma cum admiratione monumentis perpetuis diſputatas ſignauit. Dixeris in eo fuiſſe conſummationem ſapēitiæ humanæ, fuiſſe, eum ſpeculum artium omnis ſecretioris Philoſophiæ patrem, aut ſi mauis Deum. ſane longum, omnia illius præclara & cum laude dicta, quibus omnium ordinū homines inſtruxit, recenſere. De virtute, quam illuſtre eſt dictum ſapientiæ ipſius.

Expo-

Expositio seu narratio Chrias paraphrastica.

Qui virtutem venatur, necesse est, eum multos eosq; duros labores deuorare, omnis generis molestias cum sudore etiam cōiunctas, tum demum fiet, vt virtutem cum præclarissimis præmiis nanciscatur. Quod quam præclare dicatur, videamus licet.

Explicatio per partes.

Amatores enim virtutis aliquid de somno detrahere, voluptati nuntium remittere, hostium insultus pertimescere, corripientis fulmina pati sæpe, pecuniæ iacturam facere, sæpe etiam plagas ac paupertatem sustinere, difficilia deniq, itinera suscipere coguntur.

Inter nemo suos euasit magnus amicus,
Ars bona in ignota vult regione peti.

Quod si quis hęc detractet & reformidet, vt delicatuli & aureoli nostri filij consueuerunt, ei virtutis vsu fructu carendum est, & in hac detrectatione ac formidine ipsa eripitur vniuersa. Ista igitur omnia adduxerunt eo Platonem, vt frondes virtutis e sudore & laboribus efflorescere diceret.

Amplificatio per comparationes similium.

Quemadmodū enim, qui frugū emolumentum percipere student, labores multiplices nō recusant in agro colendo, non frigus, non ventos, non æstum, non imbres timent: Sic qui virtutem expetunt, nulli labori parcunt.

Ab exemplis amplificatio.

Intueatur aliquis mihi Iulium Cæſarem hiſtoria nobilitatum, Herculem illum a multis decantatum, Æneam Virgilij tuba celebrem, & Vlyſſem. Vita horum bone Deus, quam fuit laborioſa? At virtutis laude quam præſtans.

A teſtimoniis antiquorum.

Vt iam facile intelligi poſſit dignum eſſe ἐγκωμίῳ Iſocratem & Heſiodum, quorum hic virtutis iter aſperum, ille artium radicem amaram eſſe pronuntiauit. Quorum quidem ſententiæ cum hac noſtra Platonica eædem ſunt. Quod Heſiodus & Iſocrates iter aſperum & radicem amaram dixerunt, id ſudor & labor Platoni eſt.

Concluſio Chriæ.

Hæc ergo cum ita ſint, par eſt admirari Platonem, & eum, qui de virtute humanæ conſociationis tutrice tam memorabile dictum tanquam oraculum e ſtudio ſapientiæ ſuæ protulerit.

Ex hoc exemplo ratio tractandarum Chriarum, Gnomarum, & Apophthegmatum peti poteſt. Ad eundem modum ſi tractare velis ſententiam Baſilij, docentibus tam opus eſt locis illis, quam ſiniſtræ opus eſt dextra, id eſt, commendabis ſententiam propoſitam, vel etiam ipſum auctorē Baſilium ex effectis & adiunctis. Deinde amplificationes adhibebis, qua vſum dicti explicabis. Tertio accedet confirmatio e cauſis, e diſſentaneis, e cōparatis ab exemplis & teſtimoniis. Quarto concludes breui Epilogo.

De

De Declamationibus. Cap. XXIII.

Ad declamationes conſcribendas apprime neceſſaria eſt doctrina de partibus orationis diſſertorum hominum. Primum igitur de Exordio, deinde de Narratione, Propoſitione, Confirmatione, Confutatione, & de Peroratione agemus.

In Exordio videbimus de horum materia ſeu locis, vnde ſumenda ſunt. Deinde de forma ſeu diſpoſitione, hoc eſt conſecutione partium exordij. Tertio virtutes exordiorum illuſtrabimus a contrariis vitiis.

Vnde potiſſimum ſumuntur Exordia?

1. Primum Exordia ducuntur a re ipſa ſeu ſubiecta materia. Cum nimirum ſine verborum ambagibus ſtatim generaliter proponimus, qua de re dicturi ſimus. Hic licet noſtram cauſam laudare, aduerſariorum vero vituperare modeſte. Sequitur exemplum.

Exemplum declamaturi de prouidentia diuina.

Propoſitio Exordij.

Magna fuit ſemper diſceptatio, variaq; hominum opinio de prouidentia diuina. Quidam enim prorſus remouerunt Deum a cura & adminiſtratione rerum humanarum, nonnulli quidem agnouerunt Deum & creatorem mundi, ſed tamen diuinam eius potentiam & vindictam extenuantes, eum omnibus vitiis frena laxare putarunt.

2. Petuntur a perſonis vel noſtra vel audito-

rum, vel aduersariorum, quæ tamen interdum etiam coniunguntur.

Cum a nostra exordium sumimus persona, modesta, verecunda, & breui extenuatione ingenij atq; virium nostrarum vtendum est, vel quid nostri officij sit ostendendum.

Exemplum.

Intelligo quam exiguum mihi ingenium, quam exilis dicendi facultas, quorum vtrumq; me merito deterrere possit, ne verba ex hoc loco faciam.

Cum ab auditorum persona dicere incipimus, modice eos laudare, vel certe honorificã illorum mentionem facere oportet.

Exemplum.

Insignis vestra, auditores lectissimi, sæpe erga me declarata beneuolentia, indies magis magisq; placere mihi incipit, ac quasi exstimulat, & extrudit me, ad sæpius ex hoc loco augusto perorandum.

Ab aduersariorum persona: cum eos in inuidiam, odium & contemtum adducimus.

Exemplum a nostra & aduersariorum persona.

Spero vitam & mores meos ita esse compositos, vt bonis omnibus probentur. Neq; enim vnquam molestiam aut periculum cuiquam creaui: & iudicia publica quantum potui vitaui. Verum cum virulentus iste meus aduersarius obruere me conuitiis & mendaciis non desistat, spero veniam persona mea dignam me impetraturum, si cum eo iusto iudicio concertauero. (ductum ex adiunctis vtriusq;.)

Exem-

Exemplum a persona nostra & auditorum itemq; re ipsa.

Intelligo quam curta (vt cum Poeta loquar) sit mihi supellex, meoq; me modulo ac pede metior. Intelligo quam ardua sit res, de qua sum dicturus. Intelligo deniq; quam politum, limatum, & acutum, sit vestrum iudicium.

3. Tertio ordimur a causis vel occupationibus, cum nimirum exponimus, & declaramus quid nos ad dicendum impulerit. Huc referes tempus, sæpe enim ratione temporis, ad declamandum de aliqua re commouemur. Hoc exordij genus est valde frequens. sæpe enim res cogit in exorsu orationis nostræ, ostendere causam instituti nostri & consilij, ne vel temere, vel ambitione quadam aliquid humeris nostris suscepisse videamur.

Exemplum.

Si quis præclarum aliquod factum Romani alicuius laudare velit, sic ordiri potest, id est, (tale capessere initum orationis potest.) *Ne quis miretur, velim, quod multis præclarissimis nostrorum hominum factis, præteritis, ad ea celebranda me conferam, quæ multis abhinc annis apud veteres Romæ cum laude sunt gesta. Non enim insciente id facimus, sed consulto, tum vt inflammemur ad historiarum studium, tum vero quod, vix pauca reperias, hac nostra ætate cum istis antiquis conferenda.*

Aliud.

Nemini vestrũ mirum videri debet, quod ego

iuuenis neq; ingenij bonitate nec optimarũ artium doctrina imbutus ad dicendum ascenderim. Non enim audacia me impulit, nec ambitione, nec ingenij confidentia aliqua motus sum, sed honestæ causæ eo me protulerunt.

Tertium exemplum a tempore.

Monemur hoc tempore, quo Ecclesia festum Michaelis Archangeli peragit, vt ardentius causas & fines creationis Angelorum consideremus. Etsi enim nullo anni tempore huius diuini beneficij obliuisci debemus, quod bonos genios, tanquam corporum nostrorum stipatores & animæ defensores condidit & creauit, tamen hoc potissimũ tempore tota mente atq; omni animi cogitatione in id intentos nos esse conuenit, vt οὐσίαν & officia spiritualiũ illarum flammarũ, probe intelligamus, &c. Deo agamus gratias pro creatione Angelorum.

4. Quarto ordimur interdũ a Gnoma, Chria, Apophthegmate aliquo, fabula & similitudine. Sic Cicero lib. 3. Officiorum orditur sic, *Scipionem memini dicere se nunquam minus esse otiosum, quam cum esset otiosus, nec vnquam minus solum, quam cum esset solus.* Hanc Chriam Cicero laudat, expolit, & ad sese applicat.

Aliud.

Præstans ille Callistratus recenset, veteres finxisse occasionem pulcram puellam, volubili rotæ vel pennatis pedibus insistentem, alata talaria in dextra tenentẽ; capitis priori parte capillosam, post glabram, vt significarent commoditatem & oportunitatem celeriter præteruolare, & nunquam, vel

certe raro venire, nec ſemper apprehendi poſſe. Hac imagine propoſita, ſæpe vobis cogitandum eſt, ne vobis fruſtra tempus elabatur, nec cum εὐκαιρίαν adepti ſimus ſtudia eloquentiæ colendi, ipſi nobis deſimus.

Aliud.

Sicut is ſtultum & ὑπερκαταγέλαστον quoddam committit, qui quintā addere vult currui rotam; Ita mihi ab omnibus ridendi videtur, qui ματαιοτεχνίας, id eſt, vanas artes addiſcere ſtudent, & in παρέργοις laborant miſſis ἔργοις, quid eſt ineptius quam ſuperuacuis ſeſe onerare ſtudiis quod nunc plerique faciunt. Quare breui oratione teſtatum faciam, in quibus artibus aut diſciplinis operam ac laborem noſtrum collocare debeamus.

5. Quinto & vltimo non eſt rarum exordiū, quod a ſubiecto loco ſumimus, *vt cum declamator, auguſtū templum, quod quotidie ſummorū oratorum vocibus perſonat, & in cuius cathedra non niſi doctiſſ. quique collocantur, verbis ornat.* Sic ſcripturus familiarē Epiſtolam ac popularem, Exordium capeſcere poteſt a patria communi; *Si mihi alia tecum cauſa amicitiæ non eſſet, ſatis arcto tamen vinculo nos deuinxiſſet communis patria. Non enim dubium eſt firmiſſima quaſi cognatione eos ſeſe mutuo attingere, quos natale ſolum coniunxit. Quocirca cum patria coniuncti ſimus, fac, vt animis quoque & voluntatibus conſentiamus. Quod cum ita ſit, facere non poſſum, quin per literas tecum loquar.*

Interdum etiam a verbis affectuū, vt a precatione ſeu voto, gratiarum actione, lætitia, do-

lore animi ordimur. Cicero orationē pro Murena ita incoat, a precatione; *Quod precatus sum a Deo immortali, cum Murenam consulem renunciaui, idem nūc ab eodem Deo precor, vt hic consulatus ei prospere, fauste feliciterq; cedat.* Sic declamaturus, hinc exordiū capere potest; *Ego vellem mei auditores, vt ad hanc grauissimam cathedram ascendisset quispiam me facundior!* Disputationis præses sic ordiri potest, *Tibi omnipotens æterne & viue Deus gratias agimus, quod Euangeliū hoc extrema mūdi senecta repurgasti, tibi inter nos Ecclesiam colligis, eamq; clementer regis & defendis, seruas & notitiam artium & linguarum vtilium, tueris disciplinam, leges, politias, & congressus scholasticos.* Huc pertinēt exordia ex abrupto facta. Sic Cicero. *Quo me vertā patres conscripti? vnde initium sumā? Maius enim mihi dicendi onus imponitur.* Pro Roscio. *Quid primum querar, aut vnde potissimum exordiar iudices? aut a quibus auxilium petam?*

Occupationes deniq; in exordiis necessariæ sunt. Iis enim amolimur, quæ causæ nostræ officere videtur vt: *Quanquā odiosum est clarorum hominum, dicta aut facta, mordicus apprehendere, veritatis tamen ductus studio dicā quod sentiam.*

In insinuationibus eiusmodi προλήψεις sunt creberrime. Est aūt insinuatio nihil aliud, quam obliquum exordium, cum nimirum in causa iniusta vel suspecta, vt si defendere velimus aliquod παράδοξον, id est, sententiam non auditā, nos oblique ingerimus in animos auditorū, vt verbi gratia, *Si quis Helenam illam meretricem velit*

laudare

laudare vel ſtultitiam, item quartanam febrim, is vtetur inſinuatione.

Exemplum in laudatione ebrietatis.

Non dubiũ eſt mihi, viri ornatiſſimi, quin laudaturus apud vos ebrietatẽ ſobrius, bis terve ebrius videar, partim quod ego iuuenis dicendi imperitus in tanta doctorũ corona, dicturus prodierim; partim quod de re tam abſurda, quaſi tam Chriſtiano homini, vt prima frõte apparet, indigna, peroraturus. Sed agite, quod ego iam ex hoc loco dico, non eſt res noui exempli, & memini alios ante me, moriæ, id eſt, ſtultitiæ præconium facere. conſuetudo enim eſt antiquiſſima, ebrietas eſt a patribus noſtris viris non prorſus impiis ad nos traducta. Concluſ. *Quorum exemplo imo potius veſtra benignitate fretus, de temulentia nonnihil dicere conſtitui. Vos igitur vt candide me audiatis, &c.*

De Diſpoſitione exordiorum ſeu artificio componendi ea. Cap. XXIIII.

Exordia plerunq; conſtãt Enthymematibus, ſi detrahantur his amplificationes. Primũ enim ponitur ſententia aliqua, cui mox annectitur αἰτιολογία, id eſt, ratio, & tandem cõcluſio ſubiungitur, quæ propoſitionem continere ſolet, *vt in ſua fratria vt vxor ducatur, Cicero collaudat ſententiam Ariſtotelicã, hominem ſolitariũ aut bonũ geniũ, aut cacodæmonem eſſe. Amare enim ſolitudinem & fugere conſortium hominũ eſt contra naturam.* Concluſ. *Ideo ſapienter præceptum eſt, vt amicos nobis paremus, & ſocietatem generis humani ſedulo colamus, quo fit vt Philoſopho vxorẽ ducendam putem.*

Aliud amici ad amicum præceptum.

Cupio tibi omnia mea, non aliter atq; mihi ipsi esse nota. Ratio, quoad enim mens mea potest respicere, longissime video, te amicum meum fuisse summum. Quocirca non putaui faciendum, vt hic γραμματοφόρος *ad te vacuus sine literis meis veniret.*

Interdum tertio loco inseritur ante conclusionem amplificatio aliqua, continens vel prolepsin, vel aduersatiuam, seu ἀντίθεσιν. Interdum etiam additur ἀξίωσις, id est, petitio ad auditores, vt benigne audiamur.

Exemplum.

Protasis Exordij, *Fortassis ad stuporem vsque miramini, cur ego hæc disputationis capita defendenda susceperim*, κατασκευή. ἀπολογία. *Aliquis enim ex hac doctissima turba hæc munia felicius obierit*, vel sic: *Ego enim audacior vel laudis auidior cuipiam esse videar.* ἀπόδοσις seu conclus. *Non igitur abs re male putabo.* Antithesis, *At me nec audacia nec laudis cupiditas impulit, sed præceptorum auctoritas, qui hoc oneris mihi imposuerunt.* Α'ξίωσις. *Quare rogo, vt quæ vestra est humanitas, meas responsiones ieiunas benigne audiatis.*

Aliud exemplum.

Propositio Exordij, *Cum meo me pede metior, satis intelligo tenuitatem orationis meæ, quæ exilior & horridior est, quam vt attentionẽ & beneuolentiam demereri possit*, Αἰπολογία. *Agnosco enim me a natura esse infantem, & ad exercitationem dicendi minus excultum, quam vt tantum valere possit mea dictio, quo tersis vestris auribus*

ribus iudiciisq; politissimis satisfaciat, Aduersatiua; *Verum, quia vestri officij est, non tam ob orationũ, quæ ex hoc loco recitantur, dignitatẽ, quam ob laudatissimam declamandi consuetudinem vestra beneuolentia dicentes complecti, in magnam spem adducor, fore, vt eadem facilitate erga me sitis vsuri, quam erga antecessores meos declarastis.* Amplificatio, qua fit aditus ad propositionem. *Et quia ab elegantia orationis minus sum paratus, constitui eiusmodi argumentum afferre, cuius tractatio non solum plurimum vtilitatis, sed etiam dulcissimam delectationem attentis afferre possit*, Αἰτιολογία, *Pertinet enim eius cognitio ad omnes bonarum artium cultores.* Epilogus per ἀξίωσιν. *Peto igitur, vt mihi operam audiendo detis.*

Nota. *Ad extremum sæpe exordia ita disponuntur, vt constent e syllogismis connexis, præsertim secundi modi, vt vtinam Titius noster adhuc in viuis esset, sed decessit in Christo.* Conclus. loco, seu pro ea consectarium. *Ergo parentalia illi peragere pietas postulat.* Sed sciant rudiores connexos syllogismos prosyllogismis esse amplificandos, ne oratio sit nuda, & artificium facilius deprehendatur.

Enuntiationes porro hic sæpe contrahuntur, *vt si is esset impetus animorum, & ardor mentium ad studium philosophiæ capessendũ, quam vsus eius ad Rempublicã gubernãdã requirit, superuacanea esset omnis oratio, quæ ad Philosophiæ studiũ est facta*, Ass. *Num videlicet quia bona pars studiosorũ segnis est, & philosophiam iacere patitur.* Conclus. *Omnibus igitur modis iuuentus est*

orationibus excitanda & cohortationibus, vt aliquid operæ & studij in syncera ac sobria Philosophia ponant.

De vitiis exordiorum.

Ex ante dictis facile patet, vitiosa esse exordia, in quibus est partium ἀναλογία. Itemq; quę sunt tumida & arrogantia, præterea aliena & nimis remota, & deniq; longiora, iusto vitio non carent.

De Narratione & propositione.

CAP. XXV.

Exordium aliquando sequitur narratio. In ea virtutes laudantur, breuitas, perspicuitas, probabilitas & suauitas. Breuitas intelligitur eiusmodi, quæ nihil necessarium prætermittat, & nihil superuacuum impertiat. Excursus itaq; & transitiones hic sunt vitandæ.

Perspicuitas consistit in verbis vsitatis, puris, significantibus & negotio maxime conuenientibus. Itemq; in ordine per circumstantias loci, temporis, personarum, causarum, & euentuum coaceruato. Suauitas consistit in commotione affectuum, omninoq; in recta pronuntiatione. Verbi gratia, *si tristia cum tristitia animi, læta cum lætitia efferantur.* In hac re mirus artifex est Cicero, vt videre est in narratione pro Roscio, *vbi conqueritur de scelere & audacia interfectorum.*

Probabilitas dicitur, cum oratio est veritati consentanea, qua in re circumstantiæ ita adhibēdæ sunt, vt auditor credat, nisi enim quæ narrantur

rantur,temporibus & personis consentiant,nisi spatia temporum,dignitates personarum, rationes consiliorum, oportunitates locorũ constent,de veritate narrationis dubitabitur.

Dilucida igitur erit Narratio,vt intelligatur, breuis,vt memoria comprehendatur, suauis siue ἠθικὴ, vt auditor delectetur & commoueatur,probabilis vt fides adhibeatur.

De dispositione narrationis.

Tribus fere membris narratio perficitur,in quorũ primo causæ & consilia rei, vbi circumstantiæ locum habent, in Secundo acta ipsa, in Tertio euentus exponuntur. Egregium exemplum est oratio, quam legati Gallici a principe Condæo coram Principibus Electoribus Germanici Imperij habuerunt mense Nouembr. Anno 63.

Primum enim narrant legati *consilia, conspirationes & molitiones* Wisn. *quibus ad opprimendos Euangelicos (vt vocant) vsus est,idq; ea breuitate, quam rei & loci circumstantia videbatur deposcere.* Secundo commemorant *acta atq; euentum,videlicet bellum intestinum funestum & atrox,quod ex antegressis conspirationibus natum est.* Tertio enarratio quoq; est probabilis, quia *confirmatur testimoniis plurimorum hominum & ciuitatum, quæ asperrima quæq; perpessa tolerarunt. adiunguntur etiam testimonij loco literæ ipsius reginæ.* Quarto insperguntur subinde *affectus narrationi conuenientes, lugubres, illustres, tristes, querelæ de horrenda dilaceratione tam potentis atq; florentis regni.*

Secundum exemplum.

Aliquis accusaturus Vlyssem, quod falsò detulerit Palamedem, initio dicit de consiliis Vlyssis, quod semper voluerit excellere & primas tenere inter Græcos, atq; extremo odio persecutus sit Palamedem, cum hunc sibi aduersari animaduerteret. Deinde de actis, quo ab Vlysse sit accusatus Palamedes. Tertio de euentu, cæde videlicet consecuta, Vide Exempla plura apud Ciceronem in oratione pro Milone, item in oratione pro lege Manilia.

De Propositione. Cap. XXVI.

Propositio summam orationis complectitur, & quasi scopus est, ad quam omnia argumēta collimare oportet. Estq; Simplex & Multiplex. Simplex, cum vnum quiddam proponemus. Multiplex, cum de multis sumus dicturi, atq; tum licet vti enumeratione, seu partitione, seu diuisione. Et hæ partes eo ordine tractandæ erunt, quo sunt propositæ, nisi forte prudentiæ methodus aliud flagitet.

Exemplum multiplicis propositionis.

Socrates accusatus est, tum quod corrumperet iuuentutem, tum quod nouas superstitiones reduceret. Cicero in Oratione pro Manilia sibi tria ad dicendum proponit. 1. *De genere belli Mithridatici,* 2. *De necessitate eius.* 3. *De Imperatore ad illud bellum eligendo.*

De Confirmatione. Cap. XXVII.

Cōfirmatio est quasi cor propositionis. Propositio

positio enim nihil valet,nisi cõfirmatione propugnata fuerit. Cęterum materia confirmationis ex locis inuentionis sumatur. Hic de collocatione argumentorum monendi estis. Quemadmodum in præliis permagni interest, quo pacto aciem Imperator instruat; sic non parum habet momenti in oratione, quo ordine argumenta rei confirmandæ ponantur & collocentur. Vt igitur Imperator optimos milites & exercitatissimos in principio & fine constituere solet, tyrones in medio, vt a prioribus defendantur, & a posterioribus cohibeantur in officio, ne fugam meditentur, & ne hostes post principium impetum faciant: Eodem modo faciat orator, firmissimas argumentationes in primis & postremis causæ partibus collocet, infirmas, mediocres & coniecturales in media.

Huius præcepti de dispositione rationẽ docet auctor ad Herennium, quod re narrata statim exspectat animus auditoris, ex qua causa cõfirmari possit. Quare continuo firmam oportet aliquam afferri argumentationem: quod & in fine facere vtile est. Quod quoniam nuperrime dictum est, id est, paulo ante, facile memoriæ mandatur.

Porro in confirmatione obseruandum est, singula disputationum argumenta, vel etiam pleraq; μικροῖς ἐπιλόγοις finiri. Deinde vno atq; altero, cõfirmationis argumento tractato, operæ pretium est, interdum adhibere transitionem, & tũc simul attentionem excitare. Quod etiam fieri debet, si propositio orationis fuerit

multiplex, tum enim docilitatis causa ab vna ad alteram transitur.

Exempla.

Sed de his satis atque fortasse nimium multa, venio ad alterum disputationis nostræ caput.

Aliud.

Magna fuerunt hæc, de quibus dixi, sed leuia videbuntur, quod his, quæ nũc allaturus sum, summam tandem causæ arcem inuadam. Cic. 1. Off. in fin. *Quæstio si vobis longa videtur, cum vtilitate rei comparetur: & ita fortasse breuior videbitur, &c.*

Item.

His longius fortasse quam par erat, immoraturus sum, cætera paucis & dilucide expediam.

Tertio, Methodo prudentiæ interdũ confutatio præmittitur narrationi. Vt enim ædificaturus domum, primum amolitur rudera collapsæ domus, & deinde ædificat. Sic oratores sæpe remouẽt, quæ causæ officere videntur, antequam suam causam stabiliant, & firmis rationum momentis fulciant.

De Confutatione. CAP. XXVIII.

Confutatione vtimur, cum, quæ nobis obiici possunt refellimus aut eludimus. Incoaturque illa plerunque per particulam aduersatiuam. Habet potissimum duas partes, obiectionem & dilutionem. Verum si obiectio & dilutio, euoluantur accuratius, habebit confutatio 4. partes, e quibus tamen tertia non raro omittitur.

Primum

Primum ponitur πρότασις, id est, propositio. Secũdo ipsa obiectio seu κεφάλαιον aduersarij. Tertio ἀντιπρότασις, id est, opposita sententia, seu confutationis propositio.

Quarta est ἀνϑυποφορὰ seu ἀνασκευή, id est, solutio ipsa.

Exempla.

Πρότασις, propositio confutationis: *Sed audite quæso quid nobis obiiciant aduersarij.* Vel sic: *Sed quid vos aduersarij.* Obiectio: *vociferamini, &c.* Ἀντιπρότασις, *sed habeo quid respondeam*, vel: *Hic aqua non hæret*, vel: *Sed non obmutescimus ad hanc friuolam obiectionem.* Tandem sequitur solutio, cui si res est clara per se, additur reiectio tanquam clausula hoc modo. *Sed in meridie lucernam adhibere quorsum attinet?* Vel: *verum quid refert media iungere luce faces, vt cum Poeta loquar.*

Aliud exemplum.

Πρότασις: *Sed quid audio dicat aliquis, errauit ne ergo Aristoteles cum inquit, &c.* Antiprotasis. *Speciosum sane est obiectũ, sed facile refelli potest.* Solutio, *Nam Aristotelis sententia alio pertinet.*

Tertium exemplum.

Πρότασις, *sed quid vos aduersarij?* Obiectio, *impietatem Ciceronis accusatis, quod patriam grauissime afflictam & laborantem destruit.* Solutio, *scelus id quidem nefarium, si vel animi imbecillitate vel otij cupiditate ductus id fecit, sed quotus quisq; vestrum ignorat, Ciceronem a Reipubl. ita exclusum fuisse, vt eius consilio auctoritati locus non esset.*

Exemplum, in quo duæ sunt partes.

Istis vero literarum osoribus nequaquam aures patefaciendas esse existimo, qui clamitant, doctos omnia peruertere. Solutio, *Nam commiseratione vel risu etiam potius quam inuidia & refutatione digni sunt.*

Cæterum in confutatione venuste adhibentur concessio, communicatio, exclamatio, interrogatio, extenuatio, Sarcasmus, Ironia, μικτηρισμὸς, vt ex antecedẽtibus exemplis apparet.

De Peroratione. Cap. XXIX.

In peroratione, hoc est orationis artificioso termino vtimur, partim ἀνακεφαλαιώσει, id est, enumeratione recẽsente pręcipua argumẽta seu rerum capita, quæ in tota oratione sunt sparsa; partim amplificatione, in qua adhibentur motus seu affectus animi ad persuadendum, quales sunt indignatio, inuidia, commiseratio, beneuolentia. Alij autem atq; alij motus in animis audientium concitantur pro diuersitate argumenti seu materiæ orationis. Interdum autem perorationi subiicitur quædã clausula seu consectarium.

Formula Declamationis.

Argumentum Ethicum.

Lucij Iunij Bruti consulis Romani factum laudatur, quod nec suis quidem filiis proditoribus pepercerit. *Vide Liuiũ lib. 2. statim ab initio.*

Exordium e causis perorationis. *Cum celeberrimæ huius Academiæ consuetudo commemorabilis omnino iubeat, vt ex hoc illustri loco, de argumen-*

gumento aliquo Philosophico perorem, mihiq; in historia & Ethica versanti mirifice placeat, in ea quæ recte secusve facta sint inquirere: Ne quis miretur velim, quod multis præclarissimis nostrorum hominum facinoribus præteritis, ad ea celebranda me conferã, quæ multis abhinc annis apud veteres Romanos magna cum laude gesta sunt. ἀπολογία. *Non enim inscienter id facio, sed consulto, tum vt alios etiam inflammem ad historiæ veteris studium. Tum vero, quod vix pauca reperias hac nostra ætate cum istis antiquis comparanda.* Conclusio Exordij. *Quare nemo erit, qui inique interpretabitur institutum nostrum.* Narratio, *Quid ergo est, de quo dicendũ videtur? legens secundum Liuij librum occurrit Brutus ille consul, qui Tarquiniũ Collatinum collegã suum propter affinitatem Tarquiniorum suspectum coegit consulatu se abdicare & ciuitate cedere, bona regum diripi iussit, agrum Marti cõsecrauit, qui campus Martius nominatus est. Ibi tum erant in Romana iuuentute adolescentes, nec ij tenui loco orti, auidiores regiæ licentiæ quam ciuilis libertatis, ij coniurauerunt de clam recipiendis regibus, inter quos & Bruti & fratris filij erãt, coniuratio detegitur, quid fit? Brutus reos nulli parcens, nudatos virgis cædit securiq; ferit, ipso supplicium aspectãte.* Propositio. *Præter cætera ergo laudibus efferenda mihi videtur singularis ista Lucij Iunij Bruti seueritas, quam in suis filiis plectendis regum restitutionem molientibus adhibuit.* Confirmatio generalis. *Hic enim si vsquam alibi clarissimus iustitiæ & fortitudinis splẽdor, hic quantum maximum Reipublicæ studium*

elucet? Argumentum 1. a iustitia, *Isti, amabo, dic mihi regina iustitia quid tam cognatum est, si hoc non est, tam religiosum ministrum legum se prabere, vt non modo non in aliorũ sceleribus conniuendum putarit, sed ne in suorum quidem, quos ipse & pater & consul grauissimo iustissimoq; supplicio mactandos, postquam aliquandiu petissent deligati ad parum, pronuntiauit. De æquitate quod dubitemus nihil est.* 2. Πρόταξις a minori ad maius. *Nam si Tarquinio Collatino Bruti in expellendis regibus socio propter solum Tarquinij nomen imperium legitime abrogatum vniuerso populo Romano, & hoc ipso Bruto iudice, quis iniquum censeat, hosce iuuenes perditis ipsorum machinationibus manifesto deprehensis capitis supplicio addictos.* 3. Argumentum a fine. *Deinde cum grauissima fuerint causa regum exterminandorum, qua potuit esse iusta eorundem reuocandorũ? Prasertim cum adolescentes illi non essent magistratus. Quid deniq; temperarios adolescentes ad tam nefarios ausus & conatus impulit? an commiseratio? an amor Reipubl. an studium æquitatis? quod iniquum putarent, reges auito exsutos regno, perpetuo mulctari exilio? Nihil horum spectatum est, sed ad suam scelerate viuendi licentiam, qua sub legibus vna cum ipsis regibus vsi fuerant, recuperandam tanto studio, incubuerunt.* 4. A testimonio. *Erant enim dictitare soliti, aliorum libertatem in suam seruitutem cessisse.* Conclusio, seu peroratio confirmationis primæ partis. *Æquissimo igitur supplicio, quis negat affectos?* Altera pars confirmationis de fortitudine. *Cogitemus porro*

quanta

quanta vis sit paterni amoris, amplificato ipse a definitione storgarum & affectuũ. Deinde hoc exemplum tu amplificabis per comparationẽ imparium, hoc est, nostrorum magistratuum, quorum pleriq; non in suis tantũ, sed etiam in quibusuis aliis sceleribus puniendis nõnunquã lenti & dissoluti sunt, *vt mirari possimus diuinã prorsus in hoc viro animi magnitudinem, quæ huic tristi spectaculo non solum adesse sed etiam præesse sustinuit. Quodq́ lata in filio sententia nusquam ab hominum oculis omnibus præ admiratione in se coniectis secessit, & in sella residens consulari filios & virgis cædi & securi perdi spectauit, nec colore quidem, quod animaduerti posset, immutato.* Amplifica tuo marte per comparationem impariũ, id est, nostrorum parentũ, qui mortis instar putant, si suos delicatulos & aureolos filios virgis vel paululum cæsos audiunt. Tertia pars confirmationis de Reipublicæ studio. *Ad extremum quid vniuersæ Reipublicæ potuit accidere optatius hoc ipso supplicio, quod cæteris omnibus testimonio esset, nec se laturos impune, si quid contra Rempub. in istis pestibus restituendis machinarentur. Multos quidẽ sui nominis infestiss. hostes habebant Tarquinij: sed nõ pauciores eiusdem studiosissimos præsertim florentissimos quosq; ex nobilitate adolescentes. Quid autem futurum erat? Nimirum vt istis proditoribus vna cum ciuibus intra mœnia versantibus, Tyranni, nihil ipsis tale cogitãtibus, in vrbem irreperent, & libertate tantis parta difficultatibus erepta, infinitis partibus grauiorem imponerent seruitutem quam, qua ante fuissent pressi: Si-*

quidem ſeruire libuiſſet, quibus ad vnum omnibus præ ſe miſſis imminebat interitus. Sed ſeueritas iſta hoc, quicquid fuit mali, potuit auertere. Concluſio horum argumentorum. *Reipublicæ igitur rectius conſulere nequiuit optimus conſul, quam vt edito in ſuos exemplo cæteros a propoſito deterreret.* Hæc eſt confirmatio. Sequitur refutatio. *Sed quid audio? quid? dicat aliquis, ita ne iuſtitiæ & fortitudinis laus, ita ne Reipublicæ ſalus filiorũ ſanguine quæſita eſt?* Obiectio. *Næ illa iuſtitia non eſt, origo ne iuris eſt? Næ illa fortitudo non eſt crudelitas eſt, &* ἀστοργία. *Næ illa Reipublicæ ſalus nõ eſt, certiſſ. potius pernicies eſt.* Hiſce tribus obiectionibus adoleſcens tuo Marte reſpondebis. Ad duas priores a deſcriptione ſummi iuris & crudelitatis, quod *nimirum ſummum ius ſit religioſa obſeruatio legis, quod ſummum ius ſit ſeueritas, ſeueritas autem ſit virtus.* Etſi enim vulgo dicatur ſummum ſeu ſtrictum ius, ſignificare nõ ſeueritatem, ſed ius calumnioſe interpretatum. Quod crudelitas nõ ſit, probabile eſt inde, quia crudelitas eſt, cum ſæuitur in innocentes. De ἀστοργίᾳ reſpondebis primum, quod *Brutus puniuerit, non vt pater filium, ſed vt magiſtratus ciuem.* Item *quod amor patriæ ſit præferendus amori liberorũ.* Item *quod ſatius ſit parentem, magiſtratum* ἄστοργον *videri quam* προσωπολήπτην. At non deſinunt vociferari, *patri adhibendam eſſe* ἐπιείκειαν, id eſt, *mitigationem pœnæ.* Reſpondebis, *ſi ſcelus filiorum ad vnum tantum pertinuiſſet, vti potuiſſet Lucius* ἐπιεικείᾳ. *Iam vero res agebatur totius ciuitatis, melius itaq; fuit, vt periret vnus*

atq;

atq; alter, quam ciuitas. Ad poſteriorē obiectionem reſpondebis per cōceſſionem hoc modo. *Quod vero clamitant, ſuppliciū iſtud certiſſimam perniciem Reipublicæ fuiſſe, indeq; imperium Romanum magnum accepiſſe detrimentum, conceſſerim equidem, ſi bonæ frugis, bonæq; ſpei adoleſcentes fuiſſent: at eiuſmodi non erant, ſed omnibus cupiditatibus frænos laxabāt.* Peroratio. *Quæ cum ita ſint vno omnibus ore prædicandam cenſeo admirabilem Bruti iuſtitiam, diuinā animi magnitudinem, mirifice in Rempubl. propenſam voluntatem, qui ne ſuis quidem execrabili ipſorum in patriam deprehenſa impietate, parcendū cenſuerit, ſed ipſemet capite ipſos damnarit, & ſuppliciis ſpectatorem ſeſe præbuerit, omnibus ad ſtuporem vſq; tantam ſeueritatem & fortitudinem admirantibus.*

De Diſputatione. CAP. XXX.

Ad exercitationem Logicam in primis pertinent, quæ de rebus habentur ſcholæ, collationes, διαλέξεις, συζητήσεις, diſputationes. Eæ enim partim Geneſi, partim Analyſi ſubiici poſſunt. Reſpondens componit theſes, opponens facit nodos, hæc Geneſis eſt; Reſpondens ſoluit & retexit, hæc Analyſis eſt.

Eſt autem diſputatio ſententiarum de aliqua re collatio inſtituta hoc fine, vt veritas vel veri ſimilitudo e tenebris & obſcuritatum volucris eruatur & in lucem producatur. Hæc ſit ſobria, modeſta, prudens, placens, ſedata, reuerentiæ ſtudioſa, non tumultuaria, non clamoſa, non garrulitas muliebris. Secus ſi fiat, verum erit iſtud, *diſceptando amitti veritatem.*

De obiecto disputationis monendi sunt hoc Iuniores. *Primū*, disputandum esse de probabilibus, vt *an Iris fuerit ante diluuium, an cerebrum sit sedes animi.* Deinde de certo veris & iis, quæ ab aliquibus speciose sunt impugnata, vel impugnari possunt Sophismatis vel captiosis argumentationibus, vt *an Christus operante spiritu sancto natus est ex Maria virgine.* Nam de iis, quæ sunt prorsus ἀνένστατα, ad quę nihil potest inferri, quo disputare attinet? Nihili. Ergo omittenda.

Themata ergo non continebunt manifesto falsa, quibus & gloria Dei lęditur & homines pij amantesq; veritatis offenduntur. Quare recte dixit Ethnicus, *Impiam esse consuetudinem disputandi contra Deos, siue id fiat serio, siue simulate.* Verbi gratia. *Deus proprie est auctor scelerū.* Item *melius est, sacerdotem habere decem concubinas, quam vnam legitimam vxorem.*

A manifesto falsis autem discernuntur παράδοξα, sententiæ ab opinione vulgi discrepantes, qua ingenij & iudicij exercendi causa disputare licet, præsertim in philosophicis materiis, vt anima cum e corpore excessit, non amplius est anima, est παράδοξον.

Deinde aliena sint a disputationibus, quæ omnino excedunt captum humanæ mentis. De iis recte dicitur; *Quæ supra nos, nihil ad nos*, vsitate vocant: τὰ πόῤῥωθεν, id est, *quæ non possunt inuestigari, quæ procul sunt.* Ad extremum non expedit de sententiis naturæ notis, & iis, quæ vniuersali experientia sunt notissima, disputationes

nes instituere, vt: *an ignis vrat, an nix sit alba, an bis deni sint viginti.*

Personæ disputantium sunt Argumentans & Defendens. Iis necessarius est primo apparatus, deinde sequitur conflictus.

Apparatus consistit in duobus, *primum* in notitia verborum & rerum, de quibus disputatur, *secundo* in cognitione instrumẽtorum, quibus tractantur res & verba, id est, doctrinæ Logicæ.

Ad apparatũ igitur requiritur præcipue magna supellex, & quasi cornu copiæ regularũ & consectariorũ, quæ ex præceptis Logicis fluunt tanquam riuuli e fonte, cuiusmodi sunt, *Ex particularibus seu vno singulari nihil sequitur. Posito toto integrali, ponitur qualibet eius pars. Qualis causa, tale effectum. Forma mutata prorsus interimitur rei substantia, actus siue forma subiecti nullus est.* Item *nullum simile est idem realiter.* Item *dato vno absurdo, sequuntur infinita. Non multitudinis sed saniorum opiniones curandæ sunt, saniores autem ij sunt, qui veritatem ducem sequuntur.*

Per hos & similes canones multa soluuntur, quemadmodũ Iurisperiti per regulas iuris multas cauillationes retexunt.

De Conflictu.

In conflictu, de quo etiam supra attigimus requiritur in primis ab vtraq; parte modestia, se intra rei, de qua agitur, metas continens, & meliora sentienti locũ relinquens & cedens. Temperatũ idem & æquabile genus sermonis, quale

est Philosophicum: Animus carens acerbitate: ἀταξία ne omnia confundantur in vnum chaos: Denique φιλαληθεία, id est, amor veritatis & odium sophistices, & tranquillitas post agnitam veritatem.

Præterea in conflictu cauendum est, ne nos nostro ipsorum iugulemus gladio, ne dum ictus inferre videmur, proprij pedis ictu a bello discedamus, tacite dicentes illud.

Heu quatior telis vulnera facta meis.

neve aduersarius ictus eludat, arma igitur quisque sua experiri debet. Cæterum eiusmodi reciprocationis vitium dicitur ἀντίστρεφον seu inuersio, βίαιον seu violatio, quale hoc est. *Hospes quidã cum diuerteret ad Spiridonem Episcopum carnibus in prandium appositis*, inquit: *Abstineo hodie carnibus, quia ieiunium est & Christianus sum.* Hæc ratio vere est ἀντιστρέφουσα. Quare talis erat inuersio Spiridonis, *imo si es Christianus vescaris carnibus.* Libertatis enim Christianorum hæc quoq; pars est, quod ad discrimina temporum & ciborum, non sunt alligati.

Ad extremũ oportet concertantes dictorum & concessorum esse memores, ne oratio secum ipsa pugnet & fiat contradictionis implicatio, *Fuerunt olim hæretici quidam θεοπαχῖται, qui docebant, ipsam Deitatem esse passam, quod cum Imperator tanquam absurdissimum credere non posset, aliquo istis ad se vocatis produxit literas, quibus simulabat ad se perscriptum esse a fide dignissimis hominibus, Archangelũ Michaelem esse mortuũ, hoc, inquit Imperator, adduci non possum, vt credam,*

dam, quid vobis videtur? Responderũt θεομαχῆται, *ementitum id esse, nec fieri posse, vt Michael moriatur, cum sit spiritus. Tum subiunxit Imperator; Recte quidem, nec ergo Deitas seu Deus in sua substantia & natura pati ac mori potest. Ita rubore suffusi & confusi frigidissime suum hæreticum dogma domum reportarunt.* Hactenus de genere & conflictu, nunc de specie.

De partibus opponentis.

Argumentantis officium in his fere positum est. Primum obiiciet argumenta formis syllogisticis alligata, quam fieri potest breuissime, & si ita opus sit, addet confirmationes & declarationes. Non autem eadem semper via aduersarius est aggrediendus, sed interdũ aperte, interdum oblique, vt in bellis hostem nunc aperto Marte, nunc ex insidiis inuadimus. Ductus enim argumentandi est duplex, Directus vnus, Obliquus alter. Est autem ductus directus, cum recta via colligimus, quod volumus probare, vt si defendens dicat, *constare cœlum ex aqua*, tu directo sic oppones, *nullum corpus perpetuum cõstat ex materia elementari, cœlum est corpus perpetuum, ergo cœlum nõ constat ex materia elementari, vt aqua.* Ductus obliquus est, cum a quæstionibus & responsionibus progredimur ad argumentationem, vel cum accepto contradictorio eius, quod volumus probare, colligimus inde aliquid, quod sit falsum, vnde regressi docemus falsum id esse, quod collectum est, vt *si cœlum esset conflatum ex aqua elementari, posset dissolui & corrumpi. Iam vero cœlum non dissoluitur nec*

corrumpitur. Si enim corrumperetur, etiam generationi & alterationi obnoxium erit, quod falsum est. Sic diuus Paulus in Epistola ad Cor. 15. cap. probat, resurrectionem mortuorum ex hypothesi, seu inductione ad incommodũ & impossibile. *Si nõ resurgunt mortui, neq; Christus resurrexit, si Christus nõ resurrexit, neq; nos resurgemus, ergo vana erit nostra prædicatio & fides.* In disputatione enim licet interdũ adhibere falsam hypothesin, vt ponamus, Deũ condidisse cœlum duntaxat, quod quanquã falsum est, fieri potuit: Vnde concludatur, *potestate Dei posse vacuum in natura rerum esse.* Data seu concessa hac hypothesi nihil luna, planetarum cœlestium infimus complexu suo capiet, & ita erit inane.

Maxime etiã laudi ducitur, si opponens post solutionẽ instabit, præsertim cum obiectio nõ videtur satis resoluta, tum igitur defendẽtis solutione vno atq; altero verbo repetita, aliam argumentationẽ afferet dicens: *sic insto; ita premo; in hunc modum vrgeo: Longius premo.* Formulas autẽ superbas vitabit, qualis est hæc: *Sic vlterius aduersus vos insurgo.* Absit autem hic potissimũ pertinacia, in rebus leuioribus præsertim & incertis. Nam recte Augustinus inquit, *Melius est dubitare de occultis quam litigare de incertis,* & Martialis, *crede mihi sapere est, nõ nimium sapere.*

De Officio defendentis.

Defendens priusquã in arenã descendat, difficultates thematum bene secum expendat.

Secundo diligenter attendet, quid cõtra obiiciatur, & an hoc ipsum cum themate pugnet.

Sæpe

Sæpe enim multa obiiciuntur impertinentia.

Tertio obiectum repetet & reſpondebit tum Dialectice tum realiter. In repetitione quidem eadem verba ſi fieri poteſt, modo ne ſint barbara & indigna eruditis auribus, eodem etiam ordine, quo a diſputatore proponuntur, iterabit. Addere enim aut adimere aliquid ſententiæ in ſyllogiſmo propoſitæ, partim ſophiſticum eſt, partim ſapit φιλαυτίαν, tum defendẽs ſuis verbis vt auiculæ quædã ſuo ipſarũ cantu, delectatur. Si tamen nimis prolixa eſt argumentatio, licet eam reſumenti contrahere.

Inquis, *quorſum opus eſt repetitione?* vt detur locus cogitandi de reſponſione, & diſſolutio per conſiderationem ſit neruoſior. Quid quod & in repetitione interdum melius intelligitur argumenti ſenſus. In reſponſione cauendum eſt, ne amplius ac aliter quam neceſſe ſit, reſpondeatur.

Eſt autem in ea vel diſtinguendum & explicandum, vel concedendum, vel negandum, & reiiciendum.

Explicatur obſcurũ, diſtinguitur multiplex, ambiguum, ſeu verum ſecundũ quid, eſt ex parte verum, vt *diſtinguo maiorem, diſtinguo concluſionem*, id eſt, *cõcedo concluſionem, ſed cum diſtinctione quadam.* At magna eſt diſputatio inter quoſdam, an dicendũ ſit, diſtinguo conſecutionem. Aug. Huneus ita loquitur, Petrus Aphonſeca nequaquam, cuius verba ſunt hæc, *Conſequentia nunquam ſunt diſtinguenda, ſed concedenda aut neganda.* Explicari tamen ita poteſt

Huneus, vt ei ſit, *diſtinguo conſequentiam*, idem quod, *concedo conſequentiam*, ſed *cum diſtinctione*. Conceditur quod nihil obeſt propoſito, quod pro nobis facit, quod impertinens eſt, vt *concedo totum, concedo concluſionem; quia ea contra nos non militat*. Hic ſæpe, vbi defendens ſubdubitabit de falſitate vel veritate alicuius propoſitionis in ſyllogiſmo opponentis, tacito pede eam præteribit, & ad alteram, in qua vitium magis aperte deprehenditur, deſcẽdet formula hac; Fuerit ita quod in maiore dicitur, *Eſto maior vera, eſto quod in aſſumtione affertur*, Barbari *tranſeat aſſumtio*. Latini, *ſit ita vt vis in maiore*, Iam reſpondeat duntaxat ad minorem.

Negatur falſum, vt *nego priorem partem antecedentis*. Reiicitur alienum vel inconſequens, vt *reiicio conſecutionem*, id eſt, *connexio ſeu cohærentia partium non eſt neceſſaria*. Item *fallax eſt connexum*, ſeu *Elenchus eſt connexæ enuntiationis*, ſeu *nulla eſt conſecutio conſequentis ad antecedens*. Vſitatum tamen eſt *negandi* verbũ, pro *reiiciendi*, & falſi pro inconſequentis. Quare licebit etiam dicere; *Si Gabriel eſt Angelus, eſt omnipotens*. Nego conſecutionem ſeu falſum eſt connexum.

Caue autem neges concluſionem ſeu conſequens.

Ad extremum defendens non reſpondebit παρέργως, id eſt, ſuperficialiter & obiter, *vt ille, qui in promotione doctorum ad nauſeam vſq; magno cum auditorum riſu, ſæpe hac inculcabat, ſic arguit Dominus, ego omnino reſpondeo obiter*, ſed

quoad

quoad eius fieri potest exactissime, vt nulla dubitatio amplius relinquatur. Finis enim Disputationis est veritatis inuentio.

Ex dictis manifestum est, disputationis partes essentiales ac proprias esse alias obiectiones & solutiones. Ad has accedere solent præfatio & gratiarũ actio tanquam accessoriæ & minus principes. In præfatione agitur vel de consilio ac fine disputationis propositæ, vel thema aliquod confirmatur declamatiuncula, vel numinis diuini gratia imploratur, vt linguam & mentem colloquentium gubernet. In gratiarum actione, tum Deo in primis, tum aliis etiam, qui disputationi præsederunt, eamq; præsentia sua exornarunt, gratia detur, addita promissione omnium officiorum, studiorum & mutuæ beneuolentiæ.

Exemplum præfationis in disputationem.

Aristoteles vere ait primo, primi, posterior. & alibi *generalibus artium præceptis eruditum* καθ' ὅλου *scire; in singularium vsu versatũ & exercitatum,* ἁπλῶς καὶ ὡς τὸ ἐνεργεῖν, *id est, absolute & actu scire: & vniuersaliter scire posse, quod specialiter ignoretur: in vsuq; singularium, rudem esse posse, qui vniuersalia artis præcepta didicerit,* Noris ergo inquit P. Ramus *tota Logicæ præcepta: & quamdiu voles disputabis. in singularibus vero hominum bene disserentium exemplis non exercueris eorũ more diu multumq; non disserueris, si te Logicum esse opinaris, opinione tua falleris. Nec enim Logica sola constat artis cognitione, sed multo magis exercitatione.* Et recte dixit ille vnus ex veneranda antiquitate, *tantum scimus quantum operamur*; vt iam intelligas studiosa auditorum corona quod ἐκ τοῦ λέγειν τὸ λέγειν πορίζεται, *id est, dicendo consequimur vt iudicemus*, & non facile quis stylo

excellit, nisi diu multumq; disputarit & scriptitarit: sic ἐκ τοῦ διαλέγεσθαι τὸ διαλέγεσθαι πορίζεται, id est, *disputando consequimur vt bene disputemus.* Quare sapienter maiores nostri exercitationem, iis suscipiendam voluerunt, qui in cursu Philosophico ad consequendum gradum versantur. Sapienter inquam patres nostri disputando ingenij vires periclitādas, & commentationem animis inclusam, in veritatis lucem proferendam iudicarunt: vt aliquando maiori cum laude nostra disputatio ac facultas omnis ex σκιομαχίᾳ seu vmbratili hac exercitatione in puluerem, in medium agmen, in forum, in senatum, in omnem deniq; conuentũ populi educi possit. In illo cōsilio maiorum nostrorum, ego quoq; suauiter acquiescens proposui quædā disputationis capita, e Cyclicis, *vt cum Martio Capella loquar,* disciplinis petita, & quidem singulas philosophiæ partes attingentia: De quibus vt respondeā quam maxime ad veritatem accommodata, faxit veritatis ille fons & inexhaustus sapientiæ largitor & ingeniorum parens optimus. Maxime interea vero, cum, vt concitato nauigio remiges gubernatorē requirunt; sic in Dialexi respondens Thesi & etiam Socrate quodam opus habeat: abs te huius disputationis ἐξάρχῳ & præfecto, amanter humaniterq; quæso, vt si cui opus videbitur, mihi adsis, tuum iudicium interponas, omnemq; obscuritatis nubem discutias, Pro quo beneficio ego quidē animum gratum ac memorem polliceor, scholasticum vero iuuentutis florem eo ipso tibi in perpetuum obligaueris atq; deuinxeris.

Theseo // sicubi

Τῷ θεῷ δόξα.